

Духоўнасць
і гістарычная
памяць
стар. 4

Не цурацца
свайго
лёсу...
стар. 6

Караткевіч:
заварожаныя
Карнеем
стар. 14

«Новая зямля» святкуе юбілей

Фота Васіля Кулікова.

Падчас ускладання кветак да помніка Якубу Коласу ў Стоўбцах.

Першы айчынный буйны эпічны твор, які лічыцца энцыклапедыяй беларускага сялянскага жыцця, па якім можна звяртаць увагу на народную душу, — паэма «Новая зямля» запатрабаваная і актуальная і сёння: да яе звяртаюцца, вывучаюць, даследуюць, адкрываючы новыя рэаліі і акцэнты. Такі лёс эпохальных твораў.

«Новая зямля» прайшла выпрабаванне часам. У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адсвяткавалі стагоддзе з дня выхаду гэтага здабытку духоўнай спадчыны беларусаў. Мерапрыемствам, прымеркаваным да 100-годдзя выдання паэмы, стала Рэспубліканскае свята паэзіі, песні і народных рамёстваў «З народнага скарбу душы самабытнай», якое адбылося на малой радзіме Песняра — Стаўбцоўшчыне, у філіяле «Мікалаеўшчына», на сядзібе Альбучы. «З трыццаці раздзелаў паэмы дваццаць чатыры напоўнены, насычаны альбучкай сядзібай, яе наваколлем, людзьмі, падзеямі», — даводзіць у кнізе ўспамінаў пра бацьку сын Якуба Коласа Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч.

У Доме-музеі паэта адбылася прэзентацыя факсімільнага выдання славутай паэмы Якуба Коласа. За стагоддзе існавання гэта ўжо дваццатае перавыданне знакамітага твора.

«ЛіМ»-акцэнт

Візіт. Прэзідэнты Беларусі і Расіі Аляксандр Лукашэнка і Уладзімір Пуцін наведалі Спаса-Праабражэнскі Валаамскі мужчынскі манастыр, размешчаны на востраве Валаам (Ладажскае возера) у Карэліі. Прэзідэнты агледзелі манастыр і ў Спаса-Праабражэнскім саборы пакланіліся мошчам прападобных Сергія і Германа — заснавальнікаў манастыра. Як адзначаецца на афіцыйным інтэрнэт-партале Прэзідэнта Беларусі, кіраўнікі дзяржаў таксама наведалі Свята-Уладзімірскі скіт, дзе знаходзіцца Уладзімірская царква. Папярэдні раз Аляксандр Лукашэнка і Уладзімір Пуцін былі на Валааме ў ліпені 2019 года.

Вярнісаж. Выстаўка твораў мастакоў Беларусі — юбіляраў 2023 года адкрылася ў Нацыянальным мастацкім музеі. У часовай экспазіцыі «Плынь часу» дэманструюцца жывапіс, скульптура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Арганізатары нагадваюць, што гэта сямнаццатая выстаўка юбілейнага цыкла (падобныя праекты ладзяцца ў музеі з 2008 года, прычым у некаторыя гады было некалькі асобных выставак такога плана, а часам — ніводнай). Так, сёлета можна ўбачыць больш за 80 твораў каля 50 аўтараў. Куратарам выступіла Валянціна Вайцэхойская, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела беларускага мастацтва ХХ—ХХІ стагоддзяў НММ. «Падобныя выстаўкі пашыраюць рамкі пастаяннай экспазіцыі, прадстаўляюць творчасць мастакоў, работы якіх у музейную экспазіцыю звычайна не ўваходзяць. Гэта нібыта паказ гледачу «нябачных» твораў «нябачных» майстроў — інакш кажучы, часам на працягу дзесяцігоддзяў бачных толькі нешматлікім супрацоўнікам музея», — падкрэсліваюць арганізатары.

Традыцыі. Свята песні і паэзіі «Ракуцёўскае лета» адбудзецца заўтра ў філіяле музея Максіма Багдановіча ў вёсцы Ракуцёўшчына. Менавіта там Максім Багдановіч напісаў вершы, якія сталі асновай для зборніка «Вянок». Гасцей чакае экскурсія па фальварку, канцэртная праграма, выступленні літаратараў, квесты, гульні, майстар-класы і фотазоны. Падчас свята пройдзе ўскладанне кветак да памятных камянёў. Арганізатарамі мерапрыемства выступаюць Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Літаратурны музей Максіма Багдановіча і яго філіял у Ракуцёўшчыне, а таксама Маладзечанскі раённы выканаўчы камітэт.

• Свята ў стылі эпохі ранняга сярэднявечча «У гасці да радзімачаў» пройдзе заўтра ў Чавускім раёне. Мерапрыемства адбудзецца 10-ы раз на Замкавай гары ў аграгарадку Радамля. У аснове свята — зварот да стылістыкі і падзей IX—XI стагоддзяў. Запланаваны тэатралізаваны дзеянні з удзелам клубаў гістарычнай рэканструкцыі, розныя абрады і рытуалы, паказальныя баі рэканструктараў, тэматычны канцэрт «Ад мінулага да сучаснага» з удзелам фальклорных ансамбляў Магілёўскай вобласці. Для дзяцей арганізатары падрыхтавалі квест і атракцыёны ў духу сярэднявечча. Адбудзецца конкурс «Радзімцікія забавы». Майстры і рамеснікі прапануюць гасцям разнастайныя вырабы ручной работы і сувеніры.

Кіно. Здымкі новага поўнаметражнага мастацкага фільма «Кіношнікі» стартвалі на «Беларусьфільме». Пра гэта паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны» са спасылкай на «Канал «Культура» Беларускага радыё». Удакладняецца, што праект стане дэбютам рэжысёра Кірыла Халецкага і аператара Уладзіміра Казяткі. Карціна «Кіношнікі» расказвае пра маладога хлопца, які пасля вучобы трапляе на кінастудыю і задумвае зняць уласны фільм. З часам герой высвятляе, што кінабізнес не такі просты, як здавалася раней.

Фестываль. Аўцюкоўская мытня, «швэнданне па падворках» і іншыя забавы ўключаны ў праграму Рэспубліканскага фестывалю народнага гумару «Аўцюкі-2023», які сёння і заўтра збірае аматараў жартаў у Калінкавіцкім раёне. Асноўны дзень фестывалю — 29 ліпеня. Гасцям абяцаюць мноства сюрпрызаў, у тым ліку ўрачыстае адкрыццё памятнага знака «Аўцюкоўская кветка». У праграме фестывалю таксама — конкурс творчых калектываў, якія будуць выступаць у розных намінацыях, канцэрт Беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры», «Кавер. Хор. Шоу» з удзелам аматарскіх калектываў Гомельскай вобласці.

Рэгіён. Пазнаёміцца з этнаграфічнымі прадметамі прапануюць у Гомельскім філіяле Веткаўскага музея стараабраднасці і беларускіх традыцый, інфармуе «СБ. Беларусь сегодня». Усе экспанаты новай выстаўкі звязаны з тэмай плячэння. Так, побач можна ўбачыць рэчы, зробленыя ў III тысячагоддзі да нашай эры, у XIX стагоддзі і сёння. Усе яны складаюць адзіную арганічную кампазіцыю. Наведвальнікі змогуць убачыць археалагічную кераміку, прадметы побыту, традыцыйныя тэкстыль, стараабрадніцкі іканавіс і рукапісныя кнігі.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Шчырая ўдзячнасць

У беларускіх літаратараў у апошнія гады развіваюцца добрыя стасункі з пісьменнікамі Кітайскай Народнай Рэспублікі. У Пекіне выдаюцца кнігі беларускіх паэтаў і празаікаў у перакладзе на кітайскую мову. У сваю чаргу выдавецтва «Мастацкая літаратура» і Выдавецкі дом «Звязда» заснавалі шэраг праектаў, у якіх прадстаўляюць асобнымі выданнямі мастацкія і публіцыстычныя, гісторыка-культурныя творы пра Кітай на беларускай і рускай мовах.

Такія здзяйсненні былі б немагчымыя без актыўнасці канкрэтных вучоных, перакладчыкаў з кітайскага боку. У прыватнасці, у Другім Пекінскім універсітэце

замежных моў сфарміраваўся своеасаблівы цэнтр беларускай літаратуры. Традыцыі ў гэтым кірунку заклала доктар філалагічных навук Чжан Хуэйцінь. Шмат дзеля пашырэння прысутнасці беларускай літаратуры ў Кітаі робіць дэкан філалагічнага факультэта ўніверсітэта доктар філалагічных навук Хань Сяе. Сярод актыўных перакладчыкаў беларускай паэзіі ў Кітаі — прафесар Гу Юй.

Усе яны — Хань Сяе, Чжан Хуэйцінь, Гу Юй, а таксама малады перакладчык Сунь Фаньці, які пераводзіць на кітайскую мову «Дзікае паляванне караля Стаха», — узнагароджаны граматамі Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Сяргей ШЫЧКО

Абмяняліся меркаваннямі

У Старадарожскім раённым цэнтры культуры і адпачынку прайшла сустрэча старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктара — галоўнага рэдактара Выдавецкага дома «Звязда» Алеся Карлюкевіча з бібліятэкарамі і культурна-асветніцкімі работнікамі Старадарожчыны.

Кіраўнік грамадскага аб'яднання расказаў пра дзейнасць творчага саюза, пра сённяшні стан беларускай літаратуры. Звярнуў увагу на развіццё кнігавыдавецкай дзейнасці ў краіне. Бібліятэкары атрымалі інфармацыю

па пытаннях, звязаных з рознымі відамі і жанрамі сучаснай мастацкай літаратуры. Гучалі імёны аўтараў Выдавецкага дома «Звязда» — народнага пісьменніка Беларусі Мікалая Чаргінца, паэта, празаіка, перакладчыка, літаратурнага крытыка Алеся Бадака, празаіка і публіцыста, журналіста Ваеннага тэлебачання Ганны Чыж-Літаш, празаіка, дзіцячага пісьменніка Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, драматурга, пісьменніка-фантаста, паэта Генадзя Аўласенкі, іншых сучасных літаратараў.

Алесь Карлюкевіч падрабязна расказаў пра фестывальны рух

у справе прапаганды дзіцячага чытання. Асобна спыніўся на фестывалях «Міхасёвы прыгоды», які ўжо стаў традыцыяй і праводзіцца ў Мінску на пляцоўцы Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, і «У гасцях у Францыска Скарыны», месцам правядзення якога з'яўляецца прастора каля Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Парка пісьменнікаў. Удзельнікі сустрэчы абмяняліся меркаваннямі па арганізацыі падобнага фестывалю на старадарожскай зямлі.

Раман СЭРВАЧ

Магчымасці супольнай працы

Саюз пісьменнікаў Беларусі цесна супрацоўнічае з Нацыянальнай бібліятэкай краіны. На пляцоўках гэтага асветніцкага цэнтру праходзяць прэзентацыі кніжных навінак, святкаванне пісьменніцкіх юбілеяў, іншыя мерапрыемствы з удзелам паэтаў, празаікаў, літаратуразнаўцаў краіны.

На нядаўняй сустрэчы генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Вадзіма Гігіна і старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алеся Карлюкевіча вялася размова пра падрыхтоўку Пагаднення аб супрацоўніцтве паміж НББ і СПБ, пра фарміраванне канкрэтнага плана супольнай дзейнасці па прапагандзе кніжнага чытання. Вадзім Францавіч выказаў згоду падтрымаць правядзенне традыцый-

нага фестывалю дзіцячай літаратуры «У гасцях у Францыска Скарыны», які і сёлета будзе арганізаваны на плошчы каля бібліятэкі. Суразмоўцы звярнулі ўвагу на Парк пісьменнікаў, адзначылі яго магчымасці ў мемарыялізацыі імёнаў народных пісьменнікаў Беларусі, класікаў беларускай літаратуры.

Удзел у сустрэчы прыняў публіцыст, краязнаўца, лаўрэат Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь

«За духоўнае адраджэнне», Уладзімір Ліхадзедаў. Ён актыўна супрацоўнічае з Нацыянальнай бібліятэкай. Гаворка ішла пра прэзентацыю ў сценах галоўнай кніжніцы краіны аўтарскага праекта — серыі альбомаў «Бацькаўшчына. У пошуках страчанага». Праект падтрыманы Міністэрствам інфармацыі. Мяркуюцца, што будучы прадстаўлены новыя выдавецкія здабыткі У. Ліхадзедава. Адзін з альбомаў серыі падрыхтаваны да XXX Дня беларускага пісьменства ў Гарадку — «Ад Віцебска да Полацка». У хуткім часе кніга пабачыць свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Кірыл ЛАДУЦЬКА

Пра творчыя здабыткі — падрабязна

Дом літаратара беларускай сталіцы стаў месцам сустрэчы Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Пакістана ў Рэспубліцы Беларусь Саджада Хайдэра Хана з кіраўніком пісьменніцкага саюза Алесем Карлюкевічам.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі падрабязна праінфармаваў высокага гасця пра склад творчай арганізацыі, асноўныя задачы пісьменніцкага супольніцтва краіны, расказаў пра дзяржаўную падтрымку літаратурна-мастацкай перыёдыкі, сузаснавальнікам якой з'яўляецца СПБ, айчыннага кнігавыдання. А. Карлюкевіч спыніўся на творчых здабытках беларускіх пісьменнікаў, выклаў рэгіянальную структуру СПБ, звярнуў увагу на многія ініцыятывы, якія аддзяленні рэалізуюць у рэгіёнах сумесна з інстытутамі мясцовай улады.

Удзел у сустрэчы прыняў і ганаровы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, народны пісьменнік Беларусі Мікалай Чаргінец. Ён звярнуў увагу на неабходнасць падпісання Мемарандума аб супрацоўніцтве паміж пісьменнікамі Беларусі і Пакістана. Пасол ухваліў гэту ідэю і прапанаваў прымеркаваць падпісанне знакавага дакумента да 30-годдзя дыпламатычных адносін Беларусі і Пакістана, даты, якая будзе адзначацца ў 2024 годзе. Саджад Хайдэр Хан заўважыў увагуле высокі ўзровень адносін паміж Пакістанам і Беларуссю, зазначыў, што гэтаму спрыяюць і частыя кантакты кіраўнікоў нашых дзяржаў.

Пасол Пакістана пазнаёміўся з выданнямі Саюза пісьменнікаў Беларусі — газетай «Літаратура і мастацтва», часопісамі «Полымя», «Маладосць», «Нёман», а таксама з выдадзеным у 2023 годзе альманахам перакладной літаратуры «Далаягляд'23», дзе ў перакладзе на беларускую мову надрукаваны вершы вядомай паэтэсы Пакістана Фахміды Ряз (1946—2018). Саджад Хайдэр Хан выказаў ініцыятыву правядзення ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі розных творчых вечарын, звязаных з прадстаўленнем класічнай і сучаснай пакістанскай літаратуры.

Сяргей ШЫЧКО
Фота Кастуса ДРОБАВА

супрацоўніцтва

Сведчанні дружбы

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» супольна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі, дзе працуе секцыя мастацкага перакладу, працягвае выпуск альманаха твораў замежных літаратур у перакладзе на беларускую мову. «Далягляды'23» пачынаюцца з раздзела «Азербайджан».

Беларуская паэтэса Таццяна Сівец знаёміць айчыннага чытача са сваім пераўвасабленнем вершаў Інцігама Яшара. «Ва ўсіх патаемных пакоях // Жаночы плач, // Гадзіннікі шэпчаць пра штосьці, // Сапуць ува сне малых... // Ад сораму заімглілі... // Ды нічога не бачаць яны, патаемныя, — // Вочы долу...» Сем вершаў аб'яднаны ў падборцы таленавітага азербайджанскага мастака слова. Пра што Інцігам Яшар вядзе свой дыялог з чытачом, цяпер ужо і беларускім? Пра родную старонку, пра трывогі і сумненні, пра калізіі сённяшняга часу, а таксама пра адказнасць свайго пакалення перад будучыняй. Гэтану прысвечаны верш «Мы — заўтрашнія людзі».

Таццяна Сівец не ўпершыню звяртаецца да перакладаў з азербайджанскай

паэзіі. Яна перастварыла творы Лейлы Аліевай, Чынгіза Алі аглу, кнігі якіх у Беларусі выйшлі ў ранейшыя гады. Перакладчыцкая практыка, і на старонках альманаха «Далягляды», і ў іншых выданнях, спрыяе развіццю беларуска-азербайджанскіх стасункаў. У апошнія гады ў Беларусі пабывалі літаратары з Баку — празаік, перакладчык, драматург Камран

Назірлі, доктар філалагічных навук Флора Наджы, паэт і перакладчык Чынгіз Алі аглу, які прэзентаваў у Мінску сваю паэтычную кнігу «Рама», і іншыя творцы. Шмат для пашырэння прысутнасці беларускай літаратуры ў Азербайджане зрабілі і працягваюць рабіць літаратуразнаўца Салатын Мірзоева, паэт, перакладчык і літаратуразнаўца Флора Наджы. Будзем спадзявацца, што азербайджанскія старонкі ў «Даляглядах'23» дапамогуць захаваць і ўмацаваць мост дружбы паміж нацыянальнымі літаратурамі. Дарэчы, у 1975 годзе народны паэт Беларусі Максім Танк прымаў удзел у Днях савецкай літаратуры ў Азербайджане. У прамове на іх адкрыцці наш класік назваў імёны яркіх мастакоў слова — Насімі, Вагіфа, Мірзы Ахундава, Самеда Вургунна, іншых паэтаў, якіх ведалі чытачы Беларусі. А напрыканцы прамовы Максім Танк прачытаў верш Самеда Вургунна «Азербайджан» у сваім перакладзе на родную мову. Такія факты дарагога каштуюць. І, канешне ж, сведчаць пра сапраўдную літаратурную дружбу!..

Кастусь ЛЕШНІЦА

Увага і зацікаўленасць

У Інстытуце літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава (Алматы, Казахстан) рыхтуецца да выдання навуковы зборнік «Літаратура Казахстана ў замежных крыніцах», дзе знойдзецца месца і беларускім публікацыям.

Пра ґрунтоўны навуковы праект расказвае казахстанскі літаратуразнаўца кандыдат філалагічных навук Святлана Ананьева:

— Сёння вельмі важную ролю для паразумення народаў адыгрывае літаратурная дыпламатыя. Вырашыўшы паказаць, якія краіны, якія літаратуразнаўчыя школы ўважлівыя да нацыянальнай літаратуры Казахстана, мы дэманструем і свае зацікаўленні ў стасунках, у пашырэнні

сувязяў, у жаданні адкрываць новыя прасторы, шырэі адчыняць дзверы казахстанскага прыгожага пісьменства. У праекце «Літаратура Казахстана ў замежных крыніцах» адлюструем, якія публікацыі пра творчасць казахстанскіх пісьменнікаў, якія апавяданні, вершы, паэмы літаратараў Казахстана ўбачылі свет апошнім часам і ў Беларусі — у прыватнасці, на старонках часопісаў «Польмя», «Нёман», у газеце «Літаратура і мастацтва». Рады, што ў склад рэдакцыйнай калегіі навуковага зборніка ўвайшоў і старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч. Дарэчы, поруч з казахстанскімі калегамі ў праекце задзейнічаны і Пламен Антонаў з Балгарыі, Ірма Раціяні з Грузіі, Георгій Прахін з Расійскай Федэрацыі.

Сяргей ШЫЧКО

ініцыятывы

Да стагоддзя пісьменнікаў-франтавікоў

Міністэрства лічбавага развіцця, сувязі і масавых камунікацый Расійскай Федэрацыі прыняло рашэнне аб стварэнні Арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні святкавання юбілеяў пісьменнікаў-франтавікоў, якія ўнеслі значны ўклад у беларускую і расійскую літаратуры.

У 2024 годзе спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Багамолава, Барыса Васільева, народнага

пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. Да ўдзелу ў працы Аргкамітэта запрошаны і Саюз пісьменнікаў Беларусі. Дырэктар Дэпартаменту дзяржаўнай падтрымкі перыядычнага друку і кніжнай індустрыі Міністэрства лічбавага развіцця, сувязі і масавых камунікацый Уладзімір Грыгор'еў адзначаў, што ў межах інтэграцыйнай прасторы Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі існуе ўстойлівая чытацкая ўвага да творчасці і Багамолава,

і Васільева, і Быкава. У Беларусі кінарэжысёрам Міхаілам Пташуком быў зняты фільм «У жніўні 44-га...» па рамане Уладзіміра Багамолава «Момант ісціны». Барыс Васільеў адзін са сваіх знакавых твораў — раман «У спісах не значыўся» — прысвяціў абароне Брэсцкай крэпасці. Творы Васіля Быкава мноства разоў выдаваліся ў кніжных выдавецтвах Савецкага Саюза, працягваюць выходзіць і цяпер у Расійскай Федэрацыі.

Мікола БЕРЛЕЖ

пасляслоўе

У гасцях у Мар'яна Богуша-Шышкі

Постаць Мар'яна Богуша-Шышкі была і застаецца адной з найбольш знакавых для Астравецчыны. Мастак пакінуў пасля сябе багатую і каштоўную спадчыну. Трокеніцкая зямля стала крыніцай натхнення для таленавітага жывапісца. Другі год пленэр «Лета ў правінцыі. Сядзіба Мар'яна Богуша-Шышкі» збірае аматараў жывапісу, выяўленчага мастацтва і проста неабыхавых людзей.

Мерапрыемства разгарнулася на пляцоўцы каля летняга амфітэатра філіяла «Трокеніцкая сельская бібліятэка-клуб». Для мастакоў правядзенне пленэра ў такім жывапісным месцы з'яўляецца асаблівай удачай: малюнічая прырода, сядзіба з гісторыяй — усё гэта дорыць натхненне, пераносіць у іншую эпоху. На працягу дня мастакі стваралі сапраўдныя шэдэўры. На карцінах адных паўставалі краявіды, хтосьці паказваў на палатне прыгажосць сядзібнага парку, а кагосьці заварожваў сам будынак. Тарэса і Вікторыя Варановіч, Аляксандра і Ніна Сосна, Алег Безляповіч, Віялета Більдзюк, Паліна Пазлевіч, Людміла Кухарэвіч — аўтары, якія ўдзельнічалі

ў пленэры, імкнуліся перадаць усю незвычайнасць і прыгажосць гэтых мясцін. Шмат цёплых пажаданняў землякам і гасцям прагучала з вуснаў загадчыка сектара культуры Астравецкага райвыканкама Вольгі Баяровіч, якая адзначыла, што Трокеніцкая зямля дорыць асаблівае натхненне. Аляксандр Вярбовіч, старшыня Варнянскага сельсавета, таксама павітаў гасцей і паразважаў пра самабытнасць і каларытнасць сядзібы. Падзячнымі лістамі і памятнымі падарункамі за ўдзел былі ўзнагароджаны ўсе мастакі пленэру. Для стварэння атмасферы на сцэну выйшлі супрацоўнікі сферы культуры Астравецкага раёна і народны хор ветэранаў працы. Яны дарылі гасцям яркія творчыя нумары. Шмат разнастайных заняткаў падрыхтавалі і дзецям: былі арганізаваны зона для адпачынку «Святочнае нашэсце», майстар-клас «Утульная закладка з фетру», працавала спартыўная пляцоўка «У гасцях у Рысі» (прысвечаная ІІ Гульямю краін СНД)... Упрыгожвалі свята роставія лялькі. Дзейнічала персанальная выстаўка Віялеты Більдзюк «Падсвядомасць».

Вольга ЗАЯНЧКОЎСКАЯ

«ЛіМ»-люстэрка

Міжнародны тэатральны фестываль «Белая вежа» пройдзе ў Брэсце з 8 да 16 верасня. У мерапрыемстве прымуць удзел 28 тэатральных калектываў з 9 краін — Беларусі, Азербайджана, Арменіі, Балгарыі, Даніі, Казахстана, Расіі, Славеніі, Узбекістана. Паказы пройдуць на сцэнічных пляцоўках Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы, Брэсцкага тэатра лялек і абласнога грамадскакультурнага цэнтра. Публіцы будуць прадстаўлены пастаноўкі ў розных жанрах — ад класікі да эксперыментальных рэжысёрскіх работ. Гаспадары форуму — артысты Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы — пакажуць спектакль-антыўтопію «Заходзіць андроід у бар». Дарэчы, цяперашні тэатральны форум арганізатары прысвяцілі Году міру і стваральнай працы, таму асаблівае месца ў афішы займаюць спектаклі ваенна-патрыятычнай тэматыкі. Апроч беларускіх вядучых тэатральных калектываў пастаноўкі на гэтую тэму прывязуць замежныя госці.

Дэлегацыя Пскоўскай вобласці прыбыла з візітам у Віцебск пасля аналагічнага свята паўночнага рэгіёна ў расійскім горадзе-пабраціме, якое прайшло восенню 2022 года. Пскавічы прадстаўляюць свае культурныя і дзелавыя праграмы ў абласным цэнтры да 30 ліпеня. Як інфармуе БелТА, арганізатары запрашаюць дзяцей і іх бацькоў на традыцыйныя гульні, у прыватнасці драўляныя, якія ў расійскім рэгіёне праводзяць практычна на ўсіх вялікіх і лакальных святах. Таксама ў праграме — тэатр лялек, дзецям пакажуць займальныя хімічныя доследы, а для аматараў класікі выступіць Губернатарскі сімфанічны аркестр Пскоўскай вобласці з лёгкай музычнай праграмай і творамі найбольш вядомых кампазітараў. Да таго ж віцябчане змогуць пазнаёміцца з творчасцю ансамбляў рускай музыкі «Пскоў» і «Сказ», харэаграфічным ансамблем «Рускія ўзоры».

Удзельнікі этна-вечарыны «Вішнёвага фестывалю» ў Глыбокім прадэманстравалі сваю нацыянальную культуру і пазнаёміліся з беларускімі традыцыямі. Сярод гасцей — прадстаўнікі Расіі, Кітая, іншых рэгіёнаў Беларусі. Так, кітайскія студэнты з Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава выканалі традыцыйныя песні, прадэкламавалі вершы. А калектыв з Уварава Тамбоўскай вобласці зрабіў акцэнт на народных песнях. БелТА падкрэслівае: «Гульні, забавы парадавалі не толькі ўдзельнікаў этна-вечарыны, але і гледачоў, якія дзякавалі за вясёлае прадстаўленне дружных аплэдысментамі. Гаспадары свята паказалі, якой бывае вішнёвая гасціннасць і што на глыбоцкай зямлі рады новым сябрам».

Выстаўка расійскіх фатографіаў-аматараў «Па краінах і кантынентах» працуе ў культурна-гістарычным комплексе «Залатое калыце горада Віцебска «Дзвіна». У экспазіцыі прадстаўлена амаль 70 работ. У асноўным гэта фотаздымкі масквічкі Алены Ніканавай, а таксама работы яе калегі па фотаклубе «Ракурс» Ігара Грашына. Праект прысвечаны падарожжам па Паўднёвай Амерыцы, Еўразіі і Афрыцы. Як перадае БелТА, велічныя вадаспады, цікавую архітэкттуру, шырокія прасторы горных пейзажаў і цікавых прахожых у яркіх гарадах на фотаздымках маскоўскіх фотааматараў можна ўбачыць у Задзвінні да 18 жніўня.

Руіны аднаго з найстарэйшых храмаў у Ленінградскай вобласці, пабудаванага ў часы Івана Грознага, будуць закансерваваны для захавання помніка і яго магчымай рэстаўрацыі. Царква ў вёсцы Каменныя Паляны будзе ўключана ў праграму кансервацыі аб'ектаў культурнай спадчыны федэральнага значэння на тэрыторыі Ленінградскай вобласці. У рамках ініцыятывы, распачатай у 2021 годзе, ажыццёлены захады па захаванні некалькіх старажытных помнікаў у Старой Ладазе і іншых населеных пунктах рэгіёну, удакладняе РІА «Новости».

Праграма 80-га Венецыянскага фестывалю, які пройдзе з 30 жніўня да 9 верасня, апублікавана на сайце кінаагляду. Раней паведамлялася, што форум адкрые фільм Лукі Гуаданьіна «Прэтэндэнты», але з-за складанасцяў з пяр-кампаніяй, выкліканых забастоўкай Гільдыі акцёраў ЗША, прэм'ера перанесена на 2024 год. Стужкай адкрыцця стане італьянская карціна «Камандантэ» Эдаарда дэ Анджэліса, прысвечаная падзеям Другой сусветнай вайны. Апроч яе пакажуць карціны «Прадчуванне» Бертрана Банэло, «Бедныя-няшчасныя» Ёргаса Ланцімаса, «Граф» Пабла Лараіна, «Мёртвы сезон» Стэфана Брызе, «Прысцыла» Сафіі Копалы, «Жанчына з...» Малгажаты Шумоўскай і Міхала Энглерта і многія іншыя. Па-за конкурсам прадэманструюць новыя работы Уэса Андэрсана, Вудзі Алена, Рычарда Лінклейтара і Рамана Паланскага ды іншых знакамітых пастаноўшчыкаў.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«Культура — шлях да сэрца і душы»

Ступень супрацоўніцтва органаў дзяржаўнага кіравання Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі ў гуманітарнай сферы, у галіне культуры набывае самыя шырокія маштабы. Гэта дасягаецца за кошт канкрэтных праектаў. Шмат намаганняў прыкладаюць СМІ Саюзнай дзяржавы — вядомыя друкаваныя медыйныя пляцоўкі: газеты «Союз», «Союзное вече», часопіс «Союзное государство», а таксама электронныя сродкі інфармацыі — як тэлебачанне, так і лічбавыя сеткавыя праекты. Вялікая вага адводзіцца культурным праектам — гастрोलам беларускіх тэатраў у Расіі і расійскіх у Беларусі, канцэртнай, музейнай дзейнасці. І, безумоўна, велізарную ролю адыгрывае Пастаянны Камітэт Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі.

Традыцыйна ў Беларусь з месяца ў месяц прыязджаюць знакавыя постаці ў культуры і навукі Расійскай Федэрацыі. Дзяржаўны сакратар Саюзнай дзяржавы Дзмітрый Мезенцаў генерыруе мноства ініцыятыў па сутрэчах, сумесных праектах паміж музэямі, тэатрамі, іншымі культурнымі і асветніцкімі ўстановамі нашых краін. Такая праца, несумненна, патрабуе абмеркавання, шырокіх разваг, усталявання глыбокага паразумення. І ўжо дакладна пляцоўкай для вырашэння гэтай задачы стаў традыцыйны круглы стол «Саюзная дзяржава — агульная духоўнасць і прастора магчымасцяў». Размова зацікаўленых асоб адбылася ў межах праграмы XXXII Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску». Мадэратарам круглага стала выступіла генеральны дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь, старшыня спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, доктар мастацтвазнаўства, прафесар Кацярына Дулава. Уступным словам дыскусію распачаў Дзяржаўны сакратар Дзмітрый Мезенцаў. Дзмітрый Федаравіч адзначыў вартасці супольнай працы ў выхаванні грамадства, звярнуў увагу на тое, што ўжо зроблена Пастаянным камітэтам Саюзнай дзяржавы, падкрэсліў цесныя стасункі з міністэрствамі ўрада Беларусі — культуры і інфармацыі.

Важкія прыклады інтэграцыйнай працы па развіцці адзінай культурнай, духоўнай прасторы прывёў у сваім прывітальным слове міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анатоль Маркевіч. Сярод тых «дарожных карт», якія рэалізуюць у інтэграцыйным рэчышчы кіраўніцтва нашых краін, якія несупынна сцвярджаюць Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка і Прэзідэнт Расіі Уладзімір Уладзіміравіч Пуцін, культура займае істотнае месца. Анатоль Маркевіч звярнуў увагу на многія інтэграцыйныя навацы ў галіне культурных, гуманітарных стасункаў за апошні час. І наперадзе праяў такой супольнай працы Беларусі і Расіі будзе яшчэ больш. Як у тэатральным мастацтве, так і ў працы музейшчыкаў, мерапрыемствах вядучых бібліятэк нашых краін.

З цікавасцю слухалі дзеячы культуры выступленне міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Пярцова, які, адзначыўшы складанасці гістарычнага перыяду, падкрэсліў, што «ўсё сціскаецца пад уздзеяннем розных вострых і нават залішне вострых працэсаў, якія адбываюцца. Але шмат чаго праяўляецца: як людзі, так і міжнародныя адносіны. І што мы павінны зрабіць у нашай сферы для таго, каб працэсы, якія цяпер адбываюцца ў нас, выбываюцца ў правільным рэчышчы, пазітыўным, канструктыўным напрамку па выхаванні, па ўздзеянні на нашых людзей, нашы народы ў эпоху, калі наша адзіная агульная прастора ўсё больш і больш знаходзіцца ў канфілікце з заходняй прасторай? Тыя культурныя каштоўнасці, якія цяпер актыўна культывуюцца ў заходнім свеце, нам у прынцыпе не падыходзяць ні па хрысціянскіх,

ні па прыродных складніках. Мы супраць гэтага. І той сапраўдны твар, які цяпер гэты заходні свет у дачыненні да нашай цывілізацыі паказвае, — палітыка адменны, палітыка канфіскацыі, палітыка расчалавечвання. Гэтакая калька мінулага стагоддзя — стварэнне унтэрменша з нашых народаў». Якраз прывітальнае слова У. Пярцова зададала танальнасць размовы, акрэсліла пытанне: «Што рабіць у такі перыяд трансфармацыі культуры?» Уладзімір Барысавіч і адказаў на гэтае пытанне: «...варта звярнуцца ў першую

вайны. Жажлівыя лічбы, жажлівыя факты не павінны застацца ляжаць у архіўным пыле. Дарэчы, калі кніга, зробленая дзякуючы арганізацыйным, творчым памкненням каманды Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы, прэзентавалася ў Дзень памяці ў сценах мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой», акадэмік Расійскай акадэміі навук, навуковы кіраўнік Інстытута ўсеагульнай гісторыі Расійскай акадэміі навук РАН Аляксандр Чубар'ян заўважыў наступнае: «Тэксты і расповеды злучаюцца тут з вялікай колькасцю архіўных і свежых дакументаў, дзе вайне даецца ацэнка, дзе абазначаны прызнаны факт генацыду савецкага народа. Гэта вельмі важна. Кніга робіць вельмі вялікае не толькі навуковае, але і эмацыйнае ўражанне. А для маладога пакалення — гэта магчымасць дакрануцца да тэмы вайны і зразумець, што гэта велізарнейшая трагедыя XX стагоддзя, якая ніколі не можа быць даравана, не можа быць забытая. Таму так важныя дыскусіі,

дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч вярнуў удзельнікаў дыскусіі да тэмы Вялікай Айчыннай вайны, нагадаўшы, што наступны год — год 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. А яшчэ будзе адзначацца 100-годдзе такіх яркіх пісьменнікаў-франтавікоў, як Барыс Васільеў, Уладзімір Багамолаў, Васіль Быкаў. Менавіта яны запачаткавалі новы, высокі ўзровень увагі чытача і ў Расіі, і ў Беларусі, ва ўсім Савецкім Саюзе да трагедыі вайны, паказалі ўсе яе драматычныя складнікі на прыкладзе перажыванняў чалавека ў самых экстрэмальных сітуацыях. Барыс Васільеў у 1974 годзе надрукаваў раман «У спісах не значыўся» пра лейтэнанта Плужнікава — абаронцу Брэсцкай крэпасці. Па матывах гэтага твора зняты мастацкі фільм «Я — рускі салдат». Уладзімір Багамолаў — аўтар легендарнага рамана «У жніўні сорок чацвёртага» («Момент ісціны») (твор перавададзены больш за 130 разоў!). На кінастудыі «Беларусьфільм» беларускім кінарэжысёрам Міхаілам Пташукіным быў зняты мастацкі фільм «У жніўні 44-га...». Творы народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава, чыя літаратурная праца адзначана званнямі Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі, і зараз перавыдаюцца і ў Расіі, і ў многіх іншых краінах свету. Зварот да творчасці Багамолава, Васільева, Быкава — магчымасць нагадаць свету пра вартасці міру, пра жахі вайны. Так, кніга, мастацкае слова не спыняюць гарматныя, ракетныя стрэлы, але і мастацкая праўда — зброя, скіраваная на ўзвышэнне чалавека, на яго духоўныя памкненні, якія шмат значаць у супрацьстаянні з разбуральнымі сіламі. Дарэчы, Міністэрства лічбавага развіцця, сувязі і масавых камунікацый Расійскай Федэрацыі прыняло рашэнне аб стварэнні Арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні святкавання 100-гадовага юбілеяў пісьменнікаў-франтавікоў У. Багамолава, В. Быкава, Б. Васільева.

У Мінску актыўна выдаюцца кнігі расійскіх пісьменнікаў. Як прыклад — кнігі прозы і паэзіі Любові Турбіной, Барыса Косціна, Яўгенія Еўтушэнкі, Валянціна Распуціна, Алеся Кажадуба, Валерыя Казакова, Аляксандра Чэрняка, Мікалая Чаркашына, Данііла Граніна, якія ў апошнія гады пабачылі свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура», Выдавецкім доме «Звязда». У выдавецтве «Чатыры чвэрці» падрыхтаваны да выдання раман галоўнага рэдактара «Літаратурнай газеты» Максіма Замшава.

Варта нагадаць, што своеасаблівым мастком удзелу пісьменнікаў Беларусі і Расіі ў інтэграцыйных працэсах з'яўляецца пляцоўка Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. З беларуска боку гэтую грамадскую структуру ўзначальвае ганаровы старшыня СПБ, народны пісьменнік Беларусі Мікалай Чаргінец, з расійскага — старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі Мікалай Іванов. І самая блізкая ініцыятыва — супольныя праекты пісьменніцкіх арганізацый Беларусі і Расіі ў арганізацыйных святкаваннях 100-годдзя Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі легендарнага дагестанскага, аварскага паэта Расула Гамзатава. Урачыстасці з гэтай нагоды пройдуць і ў Махачкале, і ў Мінску.

...Круглы стол у Віцебску, арганізаваны Пастаянным камітэтам Саюзнай дзяржавы, прадэманстраваў высокі характар паяднання інтарэсаў, вызначэння мэт, якія з'ядноўваюць, пашыраюць кансалідацыю беларусаў і расіян у развіцці агульнай інтэграцыйнай супольнасці. І культура, духоўнасць і гістарычная памяць адыгрываюць у гэтым працэсе істотную ролю.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Фота БелТА.

чаргу да сваіх вытокаў, сваёй гісторыі, да свайго культурнага гена. Што ў нас закладзена. Нам ёсць чым ганарыцца. Культура — гэта шлях да сэрца і душы гледача, слухача, чытача, і нам трэба намацаць гэты правільны шлях».

Шлях, які ідзе праз культуру, даволі часта аказваецца прадуктыўным, эфектыўным у пабудове трывалай абароны ад бездухоўнасці. На гэтую тэму простымі і зразумелымі словамі гаварылі і другія ўдзельнікі круглага стала — першы сакратар Цэнтральнага камітэта Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі Аляксандр Лук'янаў, рэктар Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных Аляксандр Рыжынскі, генеральны дырэктар Цэнтра культуры «Віцебск», дырэктар дырэкцыі Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» Глеб Лапіцкі, рэктар Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава, доктар эканамічных навук, прафесар Валянціна Багатырова, архіепіскап Віцебскі і Аршанскі Беларускага экзархата Рускай праваслаўнай царквы Дзмітрый...

Шмат цікавага вылучыў у сваім выступленні генеральны дырэктар Расійскай нацыянальнай бібліятэкі Уладзімір Гронскі. Па-першае, ён адзначыў, што Пастаянны камітэт Саюзнай дзяржавы распацаў выданне «Бібліятэкі Саюзнай дзяржавы». Пабачылі свет першыя тамы гэтай унікальнай, разлічанай на ўвагу не толькі сённяшняга пакалення, кніжніцы. У 2023 годзе выйшла кніга «Тэрміну даўнасці не маюць...», у якой аб'яднаны красамоўныя факты, багаты ілюстрацыйны, архіўна-дакументальны матэрыял пра генацыд над беларусамі і расіянамі, над савецкімі людзьмі ў гады Вялікай Айчыннай

вайны, а разам з тым і сучаснасці. Асабліва тых атак, якія ідуць зараз супраць нашай краіны...» А ў Віцебску, працягваючы размову пра «Бібліятэку Саюзнай дзяржавы», Уладзімір Гронскі распаўсюў пра тыя скарыбы, якія захоўваюцца ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы ў Санкт-Пецярбургу. У прыватнасці, звярнуў увагу на Полацкае Евангелле XII стагоддзя. Вядома, што існуе і яго факсімільнае выданне, зробленае невялікім тыражом (усяго ў 100 экзэмпляраў). Яно было прэзентавана на адкрыцці XX Міжнароднай выстаўкі-кірмашу ў Мінску ў лютым 2013 года. Генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Вадзім Гігін падхапіў кніжную тэму, адзначыў памкненні беларускага боку ва ўзнаўленні старадаўніх кніг. Вадзім Францавіч сканцэнтраванна ўвагу прысутных на вартасцях развіцця цікавасці да чытання сярод моладзі. І ў гэтым плане асаблівую ролю, на яго думку, адыгрывае зварот да яркіх гістарычных постацяў, веды пра якіх павінны насіць масавы характар. Як, напрыклад, і пра легендарную асобу Сімяона Полацкага, рускага і беларускага духоўнага пісьменніка, багаслова, паэта, драматурга, перакладчыка, настаўніка дзяцей рускага цара Аляксея Міхайлавіча. Фактычна творчыя крокі, здатыкі гэтай унікальнай асобы па праву ўзводзяць С. Полацкага ў літаратурныя, паэтычныя папярэднікі Трэдзіякоўскага і Ламаносава, заўважыў Вадзім Гігін. «Псалтыр рыфматворная», якую адзін з першых беларускіх і рускіх паэтаў выдаў у 1680 годзе, патрабуе новай увагі, магчымага перавыдання...

Кіраўнік пісьменніцкай арганізацыі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага

Хань СЯАЕ:

«Мастацкі пераклад адкрывае новыя прасторы...»

Хань Сяае — кітайскі літаратуразнаўца, перакладчык. Узначалывае Цэнтр культуры Беларусі ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў. Перакладае творы беларускіх пісьменнікаў на кітайскую мову. Нельга не адзначыць, што менавіта гэтая навучальная ўстанова ў апошнія гады стала сур'ёзнай пляцоўкай для развіцця беларуска-кітайскіх літаратурных сувязяў. Аснову ў многім заклала доктар філалагічных навук Чжан Хуэйцінь, якая кіравала і Цэнтрам, і была дэканам філалагічнага факультэта ўніверсітэта. Наша гутарка з Хань Сяае — пра яго ўражанні ад знаёмства з беларускай літаратурай, пра тое, над чым ён працуе як перакладчык, якія праекты ў недалёкай будучыні збіраецца рэалізаваць.

— Шматпаважаны Хань Сяае! Дзякуючы вашым намаганням і намаганням вашых калег у Кітаі пабачыў свет зборнік твораў сучасных пісьменнікаў Беларусі на кітайскай мове. Які розгалас атрымала гэта выданне? Ці працягваюць да яго цікавасць студэнты, магістранты, аспіранты, якія вывучаюць беларускую мову і беларускую літаратуру? Ці ёсць на кнігу водгук сярод шараговых чытачоў?

— Прайшоў некаторы час з моманту публікацыі гэтай кнігі і яшчэ кнігі «Шчарбаты талер» Андрэя Федарэнкі на кітайскай мове, але рэакцыя вучняў, студэнтаў і магістрантаў мне пакуль што невядомая. Чытачу патрэбен час, каб сустрэцца з кнігай, адкрыць яе і прачытаць. Сённяшні сацыяльны асяродак моцна змяніўся, для моладзі задужа шмат «спакус». Тое, што можа прыцягнуць увагу маладых чытачоў, болей не абмяжоўваецца выключна чытаннем. Ёсць шмат заняткаў, якія прывабліваюць іх. Смартфоны — адна з такіх з'яў. Але гэтая кніга — «Шчарбаты талер» — прадаецца ў кнігарнях Пекіна і на розных платформах анлайн-пакупак. Так што давайце пачакаем і паглядзім...

— У Беларусі «Шчарбаты талер» Андрэя Федарэнкі карыстаецца шырокай папулярнасцю. Кніга вытрымала нямала выданняў на беларускай і рускай мовах. Аповесць перакладзена на розныя мовы. Наколькі цікава было працаваць над перакладам дадзенага твора? Ці змога кітайскае выданне «Шчарбатага талера» справакаваць цікавасць выдаўцоў і адпаведна юных чытачоў да беларускай дзіцячай літаратуры?

— «Шчарбаты талер» — гэта рэпрэзентатыўная праца вядомага беларускага празаіка Андрэя Федарэнкі. Гэта дзіцячая прыгодніцкая аповесць. У творы пісьменнік выкарыстоўвае характэрную танальнасць, малюе шырокую карціну жыцця і тры талеры ў якасці падказак для падрабязнага апісання вясковага жыцця Беларусі ў 1990-я гады. Як толькі я пачаў чытаць, гэта гісторыя глыбока зачаравала мяне. Змест і сцэны, апісаныя ў творах, вельмі маштабныя: ёсць і гарады, і вёскі; ёсць і дзеці, і дарослыя; яны звязаныя як з гістарычнымі падзеямі, так і з геаграфічнымі ведамі; ёсць і простыя старыя людзі, аўтарытэтыныя, ёсць і жорсткія бандыты; ёсць хітрыя «павукі» і добрыя настаўнікі гісторыі; ёсць і пагоня за грашыма, багацце, ёсць нявінныя і моцнае сяброўства дзяцей; тут ёсць як імкненне дзяцей да прыгод, так і іх любоў да гісторыі, зямлі і мовы сваёй радзімы. Карацей кажучы, кніга мяне глыбока захапіла. У выніку і ўзніклі жаданне і энтузіязм прадставіць твор кітайскім чытачам. Я ўпэўнены, што гэтая кніга выкліча цікавасць у кітайскіх чытачоў, і вельмі спадзяюся на гэта.

— Зараз вы пераклалі кнігу прозы і паэзіі Алеся Бадака. Якія ўрокі вынікаюць з гэтай працы?

— Пераклад «Выбраных твораў Алеся Бадака» ўвайшоў у стадыю дапрацоўкі і «падфарбоўкі». Кніга аб'ядноўвае сем аповядаў, чатыры аповесці і 43 вершы аўтара. З-за таго, што колькасць вершаў у зборніку большая, пераклад суправаджаўся пэўнымі цяжкасцямі. У коле мастацкіх перакладчыкаў, ды і чытачоў замежнай паэзіі ў перакладах на сваю родную мову, ёсць такое меркаванне: паэзію нельга перакласці. І з гэтым варта пагадзіцца. Але і не перакладаць нельга. Інакш мы сталі б нашмат бяднейшымі, наш чытач не змог бы пазнаёміцца з многімі з'явамі іншых літаратур... Як можна сёння ўявіць, што Аляксандр Сяргеевіч Пушкін і Марына Цвятаева вядомыя чытачу толькі на рускай мове? Пытанне рытарычнае. Таму ў працэсе перакладу паэзіі я павінен не толькі высветліць, асэнсаваць мастацкую канцэпцыю, думкі і эмоцыі, якія аўтар жадае выказаць у арыгінальных вершах, але і імкнуцца захаваць моўны стыль і моўныя асаблівасці аўтара... Адначасова з гэтым знайсці рыфму. Таму на «падфарбоўку» і абдумванне

паэтычнымі здзяйсненнямі. Зразумела, не маю права сказаць, што ў перастварэнні прозы няма цяжкасцяў, і заўважу, што праца з прозай — таксама мая любімая справа. Я люблю пераклад, бо з маёй дапамогай чытачы Кітая разам з унікальнымі літаратурнымі твораўмі змогуць падарожнічаць праз час і прастору ў іншыя краіны, дзе гавораць на іншай мове і дзе іншая культура. Я вельмі шчаслівы, калі думаю пра гэта. Шчаслівы, што раблю выбар кітайскага чытача нашмат шырэйшым, багацейшым. Ці на крайні выпадак — удзельнічаю ў гэтым, з'яўляюся адным з ліку працаўнікоў кітайскага мастацкага перакладу, якія садзейнічаюць новым адкрыццям, новым асэнсаванням багаццяў літаратурнага прачытання жыцця на ўсёй нашай планеце.

— Як вы мяркуеце, што варта зрабіць (акрамя, зразумела, перакладу саміх твораў), каб беларускую літаратуру лепей ведалі ў Кітаі самі даследчыкі сусветнага літаратурнага працэсу?

— Для большай папулярнасці і прасоўвання беларускіх твораў у Кітаі, зразумела, неабходна перакладаць найлепшае з напісанага. Перш за ўсё, жыхары Кітая павінны мець магчымасць чытаць творы беларускіх пісьменнікаў. Акрамя гэтага, варта ўжо выдадзеныя пераклады літаратурных твораў выкарыстоўваць як нагоду для правядзення некаторых мерапрыемстваў. Такіх, напрыклад, як невялікія чытацкія канферэнцыі, прэзентацыі кнігі. Зразумела, пры садзейнічанні пасольства Беларусі ў Кітаі і іншых устаноў, якія працуюць на развіццё двухбаковых адносін... Магчыма, варта арганізаваць правядзенне сустрэч беларускіх пісьменнікаў з кітайскімі чытачамі. І было б здорава, каб кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў Беларусі здолела прыехаць у Кітай з візітам. Жывыя сустрэчы дапамаглі б у развіцці фармату, пашырэнні нашых літаратурных, перакладчыцкіх сувязяў.

— У Кітаі ў розныя гады выйшлі кнігі народных пісьменнікаў Беларусі Івана Шамякіна, Васіля Быкава... Ці знаёмая вам іх творчасць? Ці варта сёння шырэй прадстаўляць на кітайскай мове беларускую класіку?

— Мне знаёмыя ўсе гэтыя пісьменнікі — Іван Шамякін, Васіль Быкаў, Максім Танк. Я чытаў іх творы на кітайскай мове. Класічныя творы заўсёды будуць складаць самую важную і самую

бліскучую частку літаратурна-мастацкіх твораў той ці іншай краіны. Я лічу, што па магчымасці варта прымяняць двухбаковы падыход не толькі да перакладу выдатных твораў сучасных маладых пісьменнікаў і пісьменнікаў сярэдняга ўзросту, але і да перакладу літаратурнай класікі.

— Ці не падаецца вам, што для больш плённага развіцця беларуска-кітайскіх літаратурных сувязяў магло б шмат зрабіць спецыялізаванае перыядычнае выданне, якое стала б агульнай пляцоўкай зацікаўленых чытачоў, экспертаў, перакладчыкаў? Калі такое выданне будзе выходзіць у Беларусі як сеткавы рэсурс, размяшчацца ў лічбавай прасторы, ці будуць у яго спажывы, чытачы ў Кітаі?

— Я думаю, што такая кіберпросторава платформа ці такія інтэрнэт-публікацыі будуць мець добры попыт і ў Кітаі. Дзякуючы такой платформе кітайскія чытачы здолеюць не толькі спазнаць беларускую літаратуру, але і адкрыць для сябе беларускую гісторыю і культуру. Гэта, безумоўна, можа садзейнічаць культурнаму абмену паміж дзвюма краінамі.

— Беларускую літаратуру перакладзі ў Кітаі і раней. Сярод яе перакладчыкаў — Гэ Баацюань, Гаа Ман, Гу Юй... Вы ведаеце пра працы гэтых перакладчыкаў у частцы іх увагі да беларускай літаратуры?

— Гэ Баацюань, Гаа Ман, Гу Юй — старэйшыны перакладчыцкай кагорты, якія заслужылі вялікую павагу ў Кітаі. Яны пераклалі шмат літаратурных твораў краін, дзе размаўляюць, пішуць на рускай мове, выдаюць кнігі па-руску, і з'яўляюцца нашымі папярэднікамі ў перакладчыцкай справе. Добра ведаю ўсе творы, якія яны пераклалі. Хачу ісці следам за імі, па іх сцяжынках, хачу выконваць як мага болей перакладчыцкай працы, каб садзейнічаць літаратурнаму і культурнаму абмену паміж Кітаем і рускамоўнымі краінамі, каб кітайскія чытачы маглі чытаць шэдэўры нацыянальных літаратур гэтых краін.

— І ўсё ж такі, якія замежныя літаратуры знаходзяцца сёння ў прасторы найбольшай увагі кітайскіх перакладчыкаў і выдаўцоў?

— Як і ў любую папярэднюю эпоху, увага перакладчыкаў, а таксама выдаўцоў, магчыма, па-ранейшаму найбольш засяроджана на творах Еўропы і Амерыкі. Думаю, што варта перакладаць па-болей беларускіх літаратурных твораў для кітайскіх чытачоў. Вашу літаратуру ведаюць у свеце. І гэта трэба выкарыстоўваць і нам у развіцці беларуска-кітайскіх сувязяў.

— Шматпаважаны Хань Сяае, выкажыце сваю галоўную парадку маладым літаратарам, якія хацелі б узяцца за пераўвасабленне твораў беларускіх аўтараў на кітайскую мову.

— Сённяшні свет узаемазвязаны, і ў людзей кожнай краіны ёсць жаданне спасцігнуць іншую краіну. Літаратурная творчасць і аповеды пра радзіму таго ці іншага пісьменніка — найбольш эфектыўныя механізмы для таго, каб людзі іншай нацыі, іншай краіны адкрывалі невядомы дагэтуль свет. Я спадзяюся, што вы здолееце выкарыстаць свой розум, глыбокія веды і залатую ручку для напісання яшчэ болей выдатных прац! Многія кітайскія перакладчыкі і я таксама заўсёды з нецярпеннем чакаем выхаду вашых выдатных перакладчыцкіх твораў. Мы гатовы вам дапамагчы ў перакладзе твораў беларускай літаратуры для шырокага чытача ў Кітаі!

Гутарыў Кастусь ХАДЫКА
Фота даслана аўтарам

сыходзіць шмат часу. Мая велізарнейшая мара — мець чыстае сумленне перад аўтарам і чытачамі. Таму мне неабходна пазнаёміцца з дадатковай інфармацыяй, болей паразважаць над арыгіналам, часцей звяртацца да самога аўтара ў пошуку парад, звяртацца за падказкамі да экспертаў. У выпадку з перакладам твораў Алеся Бадака ў мяне такія магчымасці былі.

— Ці ёсць у вас як у перакладчыка да нечага большае прыцягненне — болей усё ж да прозы ці да паэзіі?

— Умоўна кажучы, пераклад паэзіі з'яўляецца для мяне больш складанай задачай. Кітайская перакладчыцкая супольнасць часта лічыць, што пераклад паэзіі — гэта верх, вышыня перакладчыцкай дзейнасці. І ў той самы час для мяне большы выклік і большую зацікаўленасць уяўляе пераклад паэзіі. Я заўсёды гатовы сустракацца з вялікімі

Літаратура «піша» гісторыю — прапануе версію

Ліпеньскі нумар «Полымя» прадстаўляе сем раздзелаў: мастацкі (паэзія і проза), круглы стол, навуковыя публікацыі, памяць, юбілеі, успаміны і кнігарня.

Мастацкую частку распачынае Віктар Шніп, які выступае з нізкай вершаў «Зоркі шэпчуцца над хатай». За назву ўзяты адзін з самых прыгожых радкоў-вобразаў падборкі, які з лёгкасцю стварае адпаведную візуальную карціну ў чытацкай свядомасці. У творах прысутнічаюць адсылкі да традыцыі, як сваёй, беларускай (фігуруе асоба Максіма Багдановіча), так і сусветнай (згадваецца хоку Басё). Гэтыя выходы за межы сучаснасці ў культурную прастору мінулага надаюць і творам, і нам, чытачам, «глыбіні» («*каб ты з Багдановічам мог падзівіцца // на зорку Венеры бязмежнай красы*»). І так павінна быць і надалей: на падмурку старога ўзнікае новае...

Віктар Шніп смела кажа: «*Я шчаслівы цяпер, бо свайго не цураюся лёсу*». Важная выснова для чалавека, ды яшчэ творчага. Не адрачыся ад свайго досведу, прымаць сябе і жыццё, пагаджацца з імі — унутранае дасягненне. Прыйсці да такой раўнавагі і азначае скласціся як асоба ды спазнаць самога сябе. Мноства разваг характарызуе творы (хоць настраёвасць у іх, канешне, прысутнічае) як «паэзію думкі», а не «паэзію пачуцця». Што лепшае? Пасля інтэлектуалізацыі, «перажытай» літаратурай, асабліва прозай, у XX ст., сказаць складана: кожны выбірае сваё.

Ксенія Шаржановіч у нізцы «Вясна без адзіноты», наадварот, прапануе «паэзію пачуцця», у першую чаргу пачуцця кахання — традыцыйна прызнаную жаночую «дзялянку» выяўлення. У вершах «Я — твая мара...», «Колер валошак сабраць у вочы...» абрывісты радок стварае рытм, задае тэмп, адкрываючы змест душы паэткі, якая жыве эмоцыямі. Лірычная гераіна знаходзіцца ў пошуку кахання, у клопатах пра стасункі з мужчынам, калі не рэальным, то, прынамсі, жаданым і ўяўным, што жыве ў яе ўнутранай псіхалагічнай прасторы. У рэальным свеце жанчына адчувае сябе нібы «*птушкай незямной*» і марыць са сваім чалавекам пражыць без адзіноты яшчэ адну вясну.

Экзістэнцыйныя скразнякі дзьмуць на поўную сілу, нам ад іх няўтульна, і ў якасці паратунку сучасная духоўна-інтэлектуальная прастора прапануе нам навучыцца з імі спраўляцца — самастойна зачыняць форці, не абцяжарваючы іншага чалавека, у тым ліку процілеглага полу. Ды людзі па-ранейшаму мараць знайсці паратунак ад уласнай экзістэнцыі ў часта непастаянных абдымках Іншага. Прага супакаення імі, як і прага ўзаемнасці, заўсёды будзе з чалавекам, так ужо мы «змайстраваны», а значыць — будзе любоўная лірыка і будзе чытач у аўтаркі.

Яшчэ адна паэтэса, Лёля Багдановіч, выступае з падборкай «У пацэрках росаў» — прыкладам пейзажных твораў. Чытаючы жыццёпісы некаторых паэтаў, у тым ліку згаданага аўтара, не перастаеш здзіўляцца мудрагелістым чалавечым лёсам, якія вядуць нас ад работы ў цалкам непаэтычных, здаецца, нятворчых сферах (ці паралельна з ёю) да такой тонкай справы, як напісанне вершаў ці мастацкай прозы. Нешта балюча-жывое трапечацца ўнутры, прымушае да засяроджвання на

сабе і пошуку спосабаў дзяліцца ўнутранымі адкрыццямі.

Паэтка знайшла свае шляхі, якія дазваляюць ёй увасобіць падгледжаныя карціны: «*Жнівень гартае тыдні, хвіліны... // Спелыя яблыкі — гнуцца галіны*»; «*Жнівеньскі дождж сыпане стрымгалоў — // Выскачыць процьма розных грыбоў*». Прырода аддае чалавеку свае дары ўзаем, — гэтак дзяліцца з намі вынікамі творчай рэфлексіі і аўтары.

Уладзімір Цішуроў выступае з апавяданнем «Няправільны тост», у якім пазнаецца арыентацыя на коласаўскі стыль, выяўленая, па-першае, у адданасці вясковай тэматыцы, па-другое, у выкарыстанні сродкаў камічнага («*алкагольны дух перамог дух праўды ў ім*», «*наэлектрызаваная душа*» і інш.). Пералічанае стварае адчуванне, што ты трапляеш у тую ж беларускую вёску гаспадарам, героя, які прынёс і бутэльку, і закуску, выганяюць з хаты. У тэксце ёсць адсылка да Купалавых радкоў (у адвольным пераказе), якая паказвае абазнанасць аўтара ў класіцы, любоў да яе: «*На беларускую дзяўчыну, // Калі тут праўду ёй абдаць, // Ніхто йшчэ каменем ня кінуў // І не наважыцца кідаць*»).

Нумар распачынае публікацыяю рамана Уладзіміра Гаўрыловіча «Любі бліжняга твайго...», які спачатку паказвае карціны даўняй, ад пачатку хрысціянства на нашых землях, гісторыі. Гэта выглядае сур'ёзным замахам з боку пісьменніка, паколькі такая ідэя патрабуе вялікай абазнанасці ў мінулым, а значыць працяглай, карпатлівай падрыхтоўчай работы. Спецыялісты па даўніне, а таксама і па гістарычнай прозе ў нас ёсць і могуць спытаць з цябе, таму аўтар у такім выпадку заўсёды рызыкуе. Аднак настроены на гістарычны твор чытач праз некалькі старонак адкрывае для сябе сучасны па тэматыцы раман. Твор ахоплівае падзеі 2020—2023 гг. у Беларусі.

Аднак у выпадку звароту да сучаснасці патрабаванні да кампетэнцыі аўтара не спрашчаюцца. Лічыцца, што на асэнсаванне значных гістарычных падзей грамадству трэба час, што вялікае лепей глядзіцца на адлегласці. Аўтар па гарачых слядах прапануе погляд на тое, што адбываецца на нашых вачах. Кажуць, гісторыю «пішуць» людзі, і твор У. Гаўрыловіча — адзін з такіх прыкладаў, праўда, з удакладненнем

жанру, які вызначаецца як «раман-версія». Ужыты прыдатак не выключае і магчымасці іншых інтэрпрэтацый. Якімі б яны ні былі, на аўтараў ускладаецца вялікая адказнасць, паколькі, як пераконваюць даследчыкі, мастацкі погляд больш проста і хутка пракладвае шлях да чытача, чым, напрыклад, погляд навуковы.

Артыкул доктара філалагічных навук Людмілы Сіньковай «Наратыў, фармат, дыкурс у сучаснай мастацкай публіцыстыцы» будзе карысны для чытача здзейсненым удакладненнем адносна новых навуковых тэрмінаў. У тэксце паказана, як суадносяцца стыль і дыкурс, тэкст і наратыў, а таксама метанаратыў. Акцэнтаваны і некаторыя працэсы ў сучаснай беларускай публіцыстыцы: манетызацыя, канвергенцыя, персаніфікацыя, медыятызацыя і інш.

З агучаных тэндэнцый хочацца яшчэ паразважаць пра персаніфікацыю, якая на самай справе датычыць не толькі сферы публіцыстыкі, але і медыяпрасторы ўвогуле. Сёння інфармацыя абвальваецца на чалавека адсюль і таму, пазбаўленая ўнікальнасці, нярэдка перастае быць каштоўнасцю. На гэтай хвалі значэнне набывае менавіта асоба: мы ідзём за канкрэтнай персонай і яе інтэрпрэтацыяй. У час імклівага руху штучнага інтэлекту гэта дае надзею на захаванне вагі чалавечага, таго, што не зможа даць машына, — напрыклад, эмацыйнага інтэлекту. Недарэмна, ускосна ставячы пытанне, ці зможа робат замяніць чалавека, Людміла Сінькова прапануе адказ згядкай пра гісторыю штучнай мовы, некалі створанай з вялікай надзеяй на ўніверсальнасць. Эсперанта хоць і была паспяховай, але і блізка не замяніла шматфункцыянальныя нацыянальныя мовы.

Эмануіл Іофе ў артыкуле «Яго называлі беларускім Мартынам Ідэнам», напісаным да 125-годдзя заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Рыгора Кобеца, расказвае пра трагічны лёс таленавітага чалавека. Сёння ўжо нельга гаварыць пра татальнае забыццё, але дзейнасць гэтай асобы яшчэ патрабуе ўважлівага даследчыцкага вока ў розных галінах мастацтва: літаратуры, кіно, журналістыцы. Самае вядомае са створанага Рыгорам Кобецам у літаратуры — яго п'еса «Гута». Даследчык знаёміць чытача з архіўнымі матэрыяламі, цытуе дакументы, у якіх усім вядомыя Броўка, Глебка, Бядуля, Чорны, Крапіва і іншыя звярталі ўвагу на непрызнанасць і незабяспечанасць умовамі жыцця і творчасці таленавітага чалавека.

Віктар Ермаловіч працягвае публікацыю дакументальнай хронікі пра Вялікую Айчынную вайну: даводзіць, што ў Беларусі асноўнымі абаронцамі сталі ўдзельнікі партызанскага руху, хоць не ўсё было паспяхова, асабліва на пачатку абароны, таму што «*слабасць і нешматлікасць партызанскіх атрадаў на тэрыторыі рэспублікі ў 1941 г. тлумачыцца галоўным чынам адсутнасцю ўмоў, неабходных для вядзення партызанскай вайны ў тыле ворага*». У тэксце змешчаны цікавыя звесткі пра генерала Л. Р. Пятроўскага, месца пахавання якога доўгі час было невядомым. Як высветлілася, немцы ў захапленні ад мужнасці гэтага чалавека пахавалі яго з усімі ўшанаваннямі, нават крыж з надпісам паставілі на магіле.

У нумары распачата публікацыя ўспамінаў Казіміра Камейшы «Па літфондаўскай пучэўцы» аб адпачынку

ў Доме творчасці пісьменнікаў імя Якуба Коласа «Каралішчавічы». Тады літаратурнае жыццё было бурным чалавеку майго пакалення складана і ўявіць тую інтэнсіўнасць, а выцягнутыя з памяці «*маладога паэтычнага летуценніка-вераб'я*» старонкі ўзнаўляюць атмасферу. Аўтар шкадуе, што ў часы побыту ў доме творчасці ён не запісваў размовы, якія там нязмушана вяліся з вядомымі і значнымі для беларусаў людзьмі.

Круглы стол, прысвечаны той ці іншай тэме, уяўляе сабой цікавы жанр, які замацоўвае сваю прысутнасць у літаратурных часопісах. Гэтым разам у цэнтры ўвагі падрыхтавана Віктарам Шніпам і Наталляй Казапалінскай мерапрыемства пад назвай «Ты не глыбіна — глыбіня!» — дзейнасць абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Беларусі. Супрацоўнікі часопіса пагаварылі са старшынямі абласных аддзяленняў пра тое, як і чым жывуць сённяшнія несталічныя пісьменнікі, як уплывае вялікі горад на творчую свядомасць аўтара і што можа даць яму жыццё ў малым, аб шляху да чытача, супрацы з меснымі ўладамі, сучасным стане бібліятэк, праблемамі спонсарства ў выданні мастацкіх кніг.

Рубрыка «Рэцэнзіі» прадстаўлена ў часопісе асабліва шчодро — чатырма публікацыямі. У рэцэнзіі Анатоль Экава «На вайне як на вайне» расказваецца пра выданне мінулага года ў «Мастацкай літаратуры». У зборніку прозы пад назвай «Хлопцы самай вялікай вайны» змешчана дваццаць пяць апавяданняў пра Вялікую Айчынную вайну, тэма якой, мяркуючы па публікацыях і гэтага, і іншых полымеўскіх нумароў, не траціць актуальнасці ў сучасным культурна-мастацкім дыскурсе. Аўтары твораў — Іван Чыгрынаў, Анатоль Кудравец, Міхась Стральцоў, Васіль Быкаў і іншыя пісьменнікі.

Раман Сэрвач у рэцэнзіі «Асэнсаванне сувязяў мінулага і сучаснасці» знаёміць патэнцыйнага чытача з кнігай В. Лідзянковай «История и способы ее репрезентации в современной белорусской и англоязычной прозе». Параўнальна-тыпалагічнае даследаванне — няпростая, але ўдзячная галіна ў літаратуразнаўстве: менавіта яна, тым больш калі ў рабоце ажыццяўляецца рэфлексія над мінулым праз прызм сучаснасці (а гэта і ёсць прадмет рэцэнзаванага выдання), дае магчымасць адчуць сваё месца ў часе і скласці ўяўленне пра будучыню.

Яраслаў Маскалюк у рэцэнзіі «Пра сербаў не толькі для сербістаў» расказвае пра яшчэ адну кнігу — аўтарства І. Чароты і Г. Навумавай, якая паглыбляе нашы ўяўленні пра ўзаемасувязі з іншымі народамі, у прыватнасці сербамі. Гэта кніга для ўсіх тых, хто мае патрэбу спасцігаць гістарычна-культурны вопыт не такога ўжо блізкага нам, але, як пераконваюць аўтары і выдання, і самай рэцэнзіі, братняга сербскага народа ў агульнаславянскім кантэксце.

Змешчана ў нумары і рэцэнзія Міхася Слівы «Шчыра, ад душы» — пра зборнік А. Казека «Песня роднай зямлі». Праўдзівасць, змястоўная і эмацыянальная, акцэнтуюцца як галоўная творчая адметнасць паэтычнай манеры аўтара. Рэцэнзент зноў жа вылучае са зборніка паэму «Марыйка», прысвечаную трагічным падзеям Вялікай Айчынай вайны, чарговы раз даказваючы разумелую надзённасць ваеннай тэмы для нашага грамадства.

Наталля БАХАНОВІЧ

Каб не згінуць — людзьмі быць

Пра Вялікую Айчынную вайну можна пісаць бясконца. Не толькі згадваючы вялікія і малыя яе падзеі, што ўжо сталі гісторыяй. Распавядаючы пра іх, можна знайсці факты, якім яшчэ не аддадзена належная ўвага. Тым больш калі сустракаешся з лёсамі тых, хто па розных прычынах незаслужана забыты. Аднак ёсць і яшчэ адна прычына: усіх загінулых, канешне, не атрымаецца згадаць. Але трэба старацца як мага болей, каб у небыцці іх заставалася менш. Гэта можна рабіць па-рознаму. Ад звяртання да іх памяці ў сем'ях — да згадвання на розных мерапрыемствах, якіх апошнім часам, дзякуй Богу, ладзіцца ўсё больш і больш. Толькі ў такім выпадку дэвіз «Ніхто не забыты, нішто не забыта» атрымае сваё найбольш поўнае ўвасабленне. Яшчэ лепей, калі гэтая памяць знойдзе сваё напісанае адлюстраванне. Як робіць пісьменнік-публіцыст, аўтар дакументальна-мастацкіх кніг і шматлікіх публікацый у перыёдыцы Якаў Аляксейчык.

Новая яго кніга пачынаецца болей, які з гадамі не затухае і ніколі затухнуць не зможа. Тое, чаму не быў сведкам, ён перадае так, быццам бы страшэннае адбывалася на вачах яго самога і кожнага, хто далучаецца да трагедыі аднаго з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны: «Родная цётка майго бацькі — для нас бабуля Ульяна — адыходзіла ў іншы свет амаль праз дваццаць гадоў пасля вайны. Будучы ўжо без сьведомасці, яна паўтарала адно і тое імя: “Верка! Верка! Верка!”»

Меркавала бабуля Ульяна, што магла б уратаваць унучку. Каб жа ведала, што такое адбудзецца! Аднойчы яна «хацела схадзіць у суседнюю вёску паглядзець, што там з хатай пляменніка, які пайшоў у партызанскі атрад. Верка хацела пайсці з бабуляй, але дзяўчынцы было ўсяго некалькі гадоў, а тупаць толькі ў адзін бок трэба было амаль пяць кіламетраў». Калі вярнулася дамоў, замест роднага дома ўбачыла папалішча, а на мясцовых могілках—расстраляных сваіх родных: «Забітая Верка ляжала на сваёй маме, якая, нават будучы мёртвай, абдымала дачку акрываўленай правай рукой». Болей у сэрцы Якава Аляксейчыка адгукаецца і смерць ад фашысцкіх катаў іншых блізкіх яму людзей: «У Вялікай Айчыннай вайне загінула сем маіх родзічаў. І толькі адзін з іх — Іван Старыновіч — быў салдатам».

Так пачынаецца кніга Якава Якаўлевіча «Сорвавшийся союз. Берлин и Варшава против СССР. 1934—1939», выпущаная маскоўскім выдавецтвам «Вече». Яно яшчэ тое! Штогод выходзіць больш як 800 назваў кніг. А колькі іх пабачыла свет з часу заснавання ў 1991 годзе? Сярод разнастайнай літаратуры немалое месца належыць і выданям па гісторыі. У тым ліку і тым, што папаўняюць серыю «Еўропа супраць Расіі». Няцяжка здагадацца, што і супраць Беларусі. Зразумела, вяршыцелі людскіх лёсаў не ведаюць вядомага выказвання Уладзіміра Маякоўскага, але тое, чым займаюцца яны, у іхнім варыянце гучыць так: мы гаворым Расія — маем на ўвазе Беларусь, кажам Беларусь — бачым Расію.

Калі канкрэтызаваць «мы», то без згадвання палякаў не абыходзіцца. Гэта ў іх з пакалення ў пакаленне стала «марай скончыць з Масквой назаўсёды». Дарэчы, аб гэтым па-свойму нядаўна «напомніў дзеючы прэм'ер-міністр Рэчы Паспалітай Матэвуш Маравецкі, заявіўшы, што ў еўрапейскай палітыцы “Польшча не можа сядзець у другім радзе”, бо “мы ў Еўропе з’яўляемся дзяржавай першага раду”, таму, “будучы такой дзяржавай, маем намер праводзіць адпаведную палітыку”».

Якой гэтая палітыка была, ёсць і, на жаль, як сведчаць падзеі апошняга часу, мяняцца не збіраецца, апавядае Якаў Аляксейчык. А што падзеям Другой сусветнай вайны надае так шмат увагі, і зразумела: у кантэксце Вялікай Айчыннай вайны, якая закрунула лёсы шматнацыянальнага Савецкага Саюза, гэта відавочна. На тое некалькі прычын. Такіх, што маюць агульнадзяржаўнае значэнне, ды ў пэўнай ступені і асабістых, з таго, пра што сказана ва ўступе «Маўчаць грэшна...», з якога бачна, наколькі вайна закрунула кожную

сям'ю. Асноўнае ж, на што звяртаецца ўвага, — паказ таго, як перакройванае дзяржаўных межаў, сфарміраваных пасля гэтага сусветнага «патопу», выклікала праблемы, якія да пары да часу як бы драмалі. Тое, што ў гэтым шматгалосым хоры антырасійскіх настрояў далёка не апошняю ролю выконвае Польшча, даследчыку асабліва балюча, бо Драгічынскі раён, адкуль ён родам, адным з першых адчуў на сябе генацыд мірнага насельніцтва.

У наступным раздзеле пад назвай «Яны вінаваты, што Польшча не згінула?» Якаў Якаўлевіч не проста аперыруе фактамі, якія ў кожнага, хто мае сумленне, не могуць не выклікаць абурэння. Як не абуралася яму, вяртаючыся ў верасень 2019 года! На плошчы Пілсудскага ў Варшаве першага чысла ўрачыста адзначалася 80-годдзе пачатку Другой сусветнай вайны. Кіраўніцтва краіны не знайшло нічога лепшага, як заявіць, «што з прыходам Іванаў на польскую тэрыторыю ў 1944—1945 гадах вызваленне для палякаў не наступіла. Маўляў, нацысцкую няволю змяніла савецкая. Другая сусветная вайна для палякаў не скончылася 9 мая 1945-га, а прадоўжылася да 1989 года — паўсотні гадоў сталі, як прагучала ў афіцыйных польскіх прамовах, перыядам суцэльных пакутаў (...)».

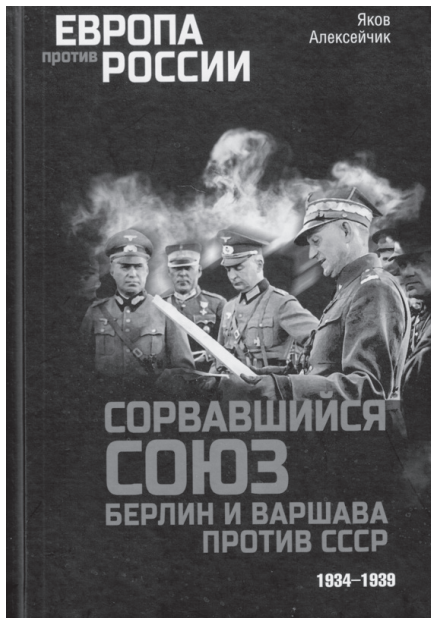
Пакуты былі, аднак, толькі для тых палякаў, з кім гітлераўцы распраўляліся, бачачы ў іх людзей другога гатунку. Былі і сотні тысяч савецкіх салдат і афіцэраў, якія загінулі, вызваляючы гэтую краіну ад фашысцкага ярма. І сотні мільёнаў рублёў, што ўкладваліся ў знішчаную вайной гаспадарку. Гэтыя і іншыя лічбы называюцца. Учываецца ў іх, і не па сабе становіцца: пра якую дэкамунізацыю можна было гаварыць, знішчаючы помнікі загінулым і брацкія магілы?

Аповед у кнізе вядзеца так, што для падмацавання той ці іншай думкі прыцягваюцца важныя і важкія фактычныя матэрыялы. Сярод іх — навукова-даследчыцкія працы, архіўныя сведчанні, публікацыі ў газетах, прытым і апошняга часу, сведчанні непасрэдных удзельнікаў падзей. Гэта, несумненна, выклікае асаблівы давер да таго, пра што апавядаецца, што аналізуецца.

Але здзіўляцца можна, не ведаючы даўніх антырасійскіх настрояў у жыцці польскага грамадства і асабліва тых, якія далі парасткі ў 30-я гады мінулага стагоддзя. Чытаеш раздзел за раздзелам — «Гітлер паставіў на Пілсудскага», «Дэкларацыя, што вылучыла Гітлера», «Курсам маршала — да фінішу Польшчы», «Яго прыклад — іншым навука», «І ўсё ж з д'яблам» — і яны, як тая лакмусавая паперка, дэзавальваюць адчуць, які заігрыванне з гітлераўцамі, калі і давала бачнасць некаторых поспехаў, на самай справе ўяўляла сабой шлях у нікуды. Палякі не хацелі

і не маглі зразумець, што першымі ім ніколі не быць. Першымі былі тыя, хто на карту паставіў лёс усяго чалавецтва і не бачыў у будучым «новым парадку» не толькі савецкіх людзей, а і палякаў.

Прыводзячы шматлікія факты, некаторыя з якіх у шырокі ўжытак уведзены ўпершыню, Якаў Аляксейчык праўдзіва паказвае сапраўднае аблічча не толькі найважнейшых «гульцоў» з польскага боку, якія меркавалі атрымаць выгады ад супрацоўніцтва з фашыстамі. З той жа прынцыповасцю раскрывае і дзейнасць войска Андэрска, дывізіі імя Тадэвуша Касцюшкі,

якія, як задумвалася, павінны былі разам з савецкімі часцямі змагацца з гітлераўцамі. Ды, прабачце, добрыя намеры часам у пекла вядуць. На працягу многіх гадоў бясспрэчная праўда замоўчвалася. Не хацелася псаваць адносіны з адным з суседзяў СССР, а яна, праўда гэтая, такая, што...

Гэта асабліва добра відаць з дадзенай Якавам Якаўлевічам вычарпальнай характарыстыкі дзейнасці польскай Арміі Краёвай. Дарэчы, завастрэнне ўвагі на ёй надзіва актуальнае ў сувязі з сённяшнімі падзеямі. Калі «андэрсавы» і «касцюшкавы» не так і часта прыгадваюцца, то шмат ахвочых усяляюцца тых, хто ваяваў у Арміі Краёвай. Некаторыя ставяць іх упоравень з Бандэрам і Пятлюрам. Маўляў, змагаліся «з саветамі», бо ў камуністах бачылі зло, страшнейшае, чым у гітлераўцах. Часам псеўдадэмакратамі вылучаецца, як на іх думку, такі важны аспект. «Краёўцы», як яны мяркуюць, у сваіх дзеяннях карысталіся вядомым выразам «за нашу і вашу свабоду». Маўляў, змагаліся не толькі з гітлераўцамі, а і з «камунякамі». Як змагаліся, добра відаць з прыведзенага ў кнізе звароту начальніка Цэнтральнага штаба партызанскага руху Панцеляймона Панамарэнкі да Іосіфа Сталіна.

У гэтым звароце, прынамсі, гаворыцца: «У раёне Ліда і Воранава дзейнічае буйны батальён польскай банды. Паміж Нёманам і Лідай дзейнічае белапольская банда». Звярніце ўвагу на характарыстыку ўдзельнікаў Краёвай абароны. Не байцамі яны называюцца, а «бандай», «белапалякамі». І колькасць іх была невялікая — да 400 чалавек.

Панцеляймон Кандратавіч звяртаўся да Іосіфа Сталіна ў лютым 1944 года, а 19 студзеня былі «немцамі з лідскай турмы выпушчаны ўсе палякі, якія ўступілі ў белапольскія банды. Палякі супраць немцаў не ваююць. Беларускае насельніцтва патрабуе ад нас дапамогі, заяўляючы: “Дапамажыце нам. Мы гэтых палякаў калечым, б’ём віламі, сякерамі”». Дайшло да таго, што «апошнія дні шэрагі партызанскіх брыгад вялі баі па знішчэнні белапалякаў, вядуць работу па разлажэнні гэтых

фарміраванняў»... Чаго гэта каштавала, відаць з такога сведчання: «У брыгадах засталася па 5—7 патронаў на вінтоўку, кулямёты без патронаў. Для ўтаймавання палякаў і іх разгрому прашу дапамагчы боепрыпасамі».

Трэба каментары? Чытачу, які хоча ведаць праўду пра Вялікую Айчынную вайну, а ў дадзеным выпадку ў разрэзе Другой сусветнай вайны, бо, як слухна сведчыць Якаў Аляксейчык, супраць СССР на баку Германіі ваявала па сутнасці ўся Еўропа, у дадзеным выпадку яны не патрэбны. І так зразумелая роля «краёўцаў». Ды калі б толькі іх!

Аповед у кнізе вядзеца так, што для падмацавання той ці іншай думкі прыцягваюцца важныя і важкія фактычныя матэрыялы. Сярод іх — навукова-даследчыцкія працы, архіўныя сведчанні, публікацыі ў газетах, прытым і апошняга часу, сведчанні непасрэдных удзельнікаў падзей. Гэта, несумненна, выклікае асаблівы давер да таго, пра што апавядаецца, што аналізуецца.

Не сакрэт жа: аўтар, можа, надзіва дасведчаны ў прадмеце сваёй гаворкі, вывадам і абагульненням яго нельга не верыць, але калі-нікалі, будзем справядлівымі, з’яўляюцца і пэўныя асцярогі — ці не завельмі ён суб’ектыўны? Ці не падмацоўвае свае развагі толькі тым, што выгадна яму, што адпавядае яго поглядам? Найперш калі справа тычыцца векапомных падзей, такіх, якія, вобразна кажучы, не маюць узросту. Наадварот, асаблівы давер выклікаюць тыя аўтары, якія праз гады хочучы абавязкова прааналізаваць тое, што пэўны час замоўчвалі, ці да яго не даходзілі рукі. А яшчэ схаванае ў архівах не кожнаму было даступна. У такім разе яго вялікасць дакумент спрацоўвае, як нішто іншае. Гэта, скажу яшчэ раз, і выклікае давер да сказанага Якавам Аляксейчыкам.

Ён, давер гэты, не пакідае цябе на працягу прачытання ўсёй кнігі. Мімаходзь ловіш сябе на думцы, што разам з даследчыкам выправіўся ў далёкую і няпростую дарогу. Канешне, ляжыць яна не на прамой — ад выхаднага моманту па дзень сённяшні. Па той прычыне, што, яго аповед нагадвае сабой споведзь. Такая гаворка з суб’ектнікам асабліва. Пачынаецца яна з таго, ад чаго асабліва балюча на сэрцы, што і засведчыў у нечым уступны раздзел, дзе аўтар раскажа пра блізкіх яму людзей, жыццё якіх забрала вайна. Далей ідуць вытокі таго, што прадвызначыла такое развіццё падзей: прыход Гітлера да ўлады, складаная перадавенная абстаноўка і г. д.

Завяршэнне кнігі цалкам адпавядае таму, што адбываецца ў Польшчы сёння: «На берагах Віслы ідэі маршала Пілсудскага працягваюць жыць і перамагаць... палякаў». Дарэчы, гэта апошні сказ у споведзі Якава Аляксейчыка. Ідзе ён следам за трызненнем Матэвуша Маравецкага «сядзец у першым радзе». Паўтараецца тое, што ў нездаровых галовах палякаў-правіцеляў жыло з часоў Адольфа Гітлера. У самым галоўным — найперш.

Палякі ў сваіх бедах галоўнай віноўніцай бачаць... канешне, Расію. Ды і тых, хто ў саюзе з ёю і падтрымлівае яе. Значыць, і Рэспубліку Беларусь. Чарговы раз не хочучы усвядоміць, што блізкі іх сэрцу лозунг «*Jeszcze Polska nie zginęła*» («Яшчэ Польшча не загінула») можа жыць пры прастай, але і такой значнай выснове. Тады, калі палякі перастануць абвінавачваць у сваіх бедах іншых. Самі людзьмі будуць. Праўда, гэта тычыцца не простых грамадзян, а Пілсудскіх і Дудаў новага часу, якім, прабачце, напляваць на ўласны народ. Кніга Якава Аляксейчыка, зместам звернутая ў мінулае, надзвычай актуальна гучыць сёння.

Гражына ВІШНЯВЕЦКАЯ

«Спачатку было ў нас

Пад зоркай песняра

Слова ў паэта — гэта сапраўднае мастацтва — мастацтва слова, гукаў, фарбаў, у якім жыве і якім жывы чалавек. І хіба толькі паэт можа ўбачыць у змрочным, някідкім, халодным — чароўнае, «*красу, і светласць, і прастору*».

нам дбаць «*аб шыраце духоўнай*», цаніць жыццё як найбольшы Божы дарунак, зберагчы-абараніць «*цвяток радзімы васілька*». Імя Максіма Багдановіча для гарадзенцаў асабліва шанаванае. Бо адсюль паэт забраў самыя чыстыя, самыя ранішнія дзіцячыя ўражанні: светлыя

суразмоўніцтва з «бацькам нацыі» (В. Рагойша), вялікім прарокам **Янкам Купалам**, чыё імя пачэсна носіць Купалаўская Alma mater. Яна і ёсць беражніцай дум і дзей вялікага Купалы. Зрэшты, «*пад светлым імем Купалы*» (з гімна Купалаўскага ўніверсітэта) для купалаўцаў адкрываецца новы свет, новыя магчымасці захаваць і сцвердзіць суверэннасць любай Беларусі. Бо Купала-творца веставаў словам сваім, у якім раскута і ўпэўнена валадарылі светланосныя заветы «*людзьмі звацца*», мець «*больш самачыннасці*» і займаць «*свой пачэсны пасад між народамі*». Ці не Купалаў бескампрамісны Гусляр, гусям якога «*не пішуць законаў*», — чынны ўзор для Творцы?.. Але Купала быў не толькі паэтам-празрадліцам. Ён абагаўляў, схіляўся перад высакародным, годным воблікам беларускай дзяўчыны — «*царыцы*» — Маладой Беларусі. Менавіта яна, «*сама царыца ў залатой кароне*», уяўлялася яму эталонам нацыянальнай красы. Ідэал беларускай дзяўчыны — «*самой царыцы ў залатой кароне*», валадарніцы «*нашай старонкі*» — узор годнага чалавечага сцвярджэння для юных асоб, студэнтак, якім мроіцца і карона-вяночак «*з сонца і кветак-пралесак*», і «*дзяўчына, кветка-лілея*», і «*музыка дзіўная*»... Безумоўна, у кожнага Купала-творца свой, кожны чытач знаходзіць у Купалавых радках сваё, перажытае і пражытае... Але як высакародна і годна, калі маладыя ўразлівыя душы ўслед за Купалам-прарокам імкнуцца тварыць жыццё з любоўю да бліжняга, каб нападунца яго «*песняй вясны лебядзінаю*». Сімпаатычна і сімптаматычна, нават паказальна, калі студэнты-купалаўцы, якія пакуль што спрабуюць сваё піро ў пісьменніцкім майстэрстве, з гонарам называюць сябе **КУПАЛАЎЦАМІ**. І гэта паказчык прыналежнасці не толькі да ўніверсітэцкай Купалаўскай Alma mater, якой лёсам

наканавана дастойна насіць імя аднаго са шляхетных беларускіх паэтаў, але і да Купалавай Беларусі. Бо Янка Купала ўскладаў пачэсны спадзеў на беларускую моладзь, каб «*адбудаваць... святлейшую будучыну*» (верш «Моладзі» (1914), артыкул «Моладзь ідзе!» (1919) і інш.), звяртаўся кранальна шчыра: «*мілая, слаўная моладзь*», «*слаўная вечна ў вечным народзе*», «*ідзі з словам святым: Беларусь!*»

Цётка... Алаіза Пашкевіч, якую заслужана называюць жанчынай-легендай Беларусі... А для гарадзенцаў гэта асабліва знакава, бо Алаіза Пашкевіч — наша слаўная зямлячка, першая беларуская паэтэса — хацела быць і стала «*песняй у народзе*». Бо стагоддзе таму Цётка-асветніца прароча звярталася да моладзі з просьбай *шанаваць роднае слова*. Гэта быў кліч-запахет дбайнай руплівіцы нашаніўскага палетка, педагога, сапраўднай будзіцелькі беларускага слова. У моладзі Цётка бачыла будучыню. І ў яе лірычнай гераіні Касі, «*багіні, царэўне*» студэнткі-філалагіні адчуваюць узвышэнне годнасці Асобы; усведамляюць, што сапраўдная — класічная — літаратура — пра чалавека і для чалавека.

Таму ў перазоўным дыялогу гучаць выбаленыя і шчымлівыя радкі ўласных, прысвечаных беларускім класікам, вершаў нашых студэнтаў-купалаўцаў 2-га і 3-га курсаў спецыяльнасці «Беларуская філалогія». Яны — студэнцкая моладзь — годныя пераемнікі Багдановічавай, Купалавай, Цётчынай Беларусі. І тут — у кожнага з іх — ёсць *свая мелодыя пакуты, свая нота ў надзвычайнай інтымнасці адчування класічнага паэтычнага радка*...

Аліна САБУЦЬ,
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт кафедры беларускай філалогіі
Гродзенскага дзяржаўнага
ўніверсітэта імя Янкі Купалы
Фота з сайта adukar.com

Мой Янка Купала

(лірычная замалёўка)

Гусям, княжа, не пішуць законаў...

Я. Купала

Янка Купала... Не, ён не толькі мой асабіста, ён наш, беларускі. Наш, сапраўды. Ён наш боль і наша радасць, ён нашы лекі душы, ён — гэта і ёсць Беларусь.

Колькі ўжо мінула з тых часоў, калі не стала песняра слаўнай беларускай песні... А яго дух жывы, ён побач з намі ідзе па вялікай дарозе жыцця. Жывуць яго глыбокія словы ў сэрцах, у думках, у душах. І ніхто, нават калі б хацеў, не можа пазбавіцца іх. Не, не таму, што яны дакучлівыя, а таму, што яны важныя, знакавыя, таму і бессмяротныя. Таму і пускаюць карэнне ў беларускай душы з самага маленства, з калыскі і матчынай мовы.

Ён вучыў любіць любы сэрцу куточак, вучыў думаць, выказвацца па-беларуску, вучыў шукаць адказы на пытанні, якія здаваліся невырашальнымі. Менавіта Купала натхняў звяртацца да вытокаў таго, з чаго вытканы мы ўсе: да мінулага, да гісторыі, якая не павінна быць забыта, якая не павінна быць пакладзена ў чорную скрыню. Сапраўдны беларус, не толькі па нацыянальнасці, але і па стане душы, вучыў не забываць свайго, роднага.

Янка Купала — гэта змагар за народнае шчасце, змагар Бацькаўшчыны. Змагар, які заклікаў берагчы, абараняць краіну, якую так намагаліся забраць, вырваць з рук і сэрца. Ён — змагар, які заўсёды казаў толькі праўду, які мовіў ісціну. Ён не мог пісаць пра нешта чужое, не знаёмае ні вачам, ні сэрцу. Ён пісаў пра сваё, пра наша, пра беларускае.

Янук — наш гусяр, мелодыі якога гучаць узнісла, высакародна і адначасова проста, так, што зразумець іх, пазнаць можа кожны. Але ніводзін з чужыны, замежжа не адчуе ў іх сапраўднага беларускага духу. Гэта па сіле толькі нам, беларусам. Ніхто не адчуе гэтыя ноты так, як адчуваў Купала і як завяшчаў адчуваць іх нам. Гуслі яго — гэта народнае жыццё, гэта людзі. І гучалі гэтыя гуслі па-рознаму: то жалобна, то ўзнёсла, то рамантычна. Але заўсёды яны трымалі ў сабе непакісаны беларускі дух.

Янка... Янук... Так проста, па-роднаму заўсёды хочацца называць яго. Ён не толькі наш настаўнік, бацька, але і наш брат, самы лепшы сябра, які дастойна, годна сплаціў свой доўг перад народам. А ці зробім мы тое ж самае?..

Вольга НАВІЦКАЯ,
студэнтка 3 курса

Фота Кастуся Дробава.

Ад Якуба да Адама

Першыя гады існавання БССР звязаны з фарміраваннем пантэона новых герояў нацыі, адпаведных гістарычным запатрабаванням. У сферы культуры адным з першых прэтэндэнтаў быў заўчасна спачылы Максім Багдановіч, які на той час ужо ўспрымаўся ў арэоле легенды і агульнага захаплення творчасцю. Збіралася яго спадчына, планаваліся новыя выданні. У 1923 годзе з пачэснай місіяй — перадаць архіў сына — у Мінск прыехаў бацька паэта.

Адам Ягоравіч эмацыйна апісваў у лісце ад 4 чэрвеня 1923 года, адрасаваным Паўлу Багдановічу ў Яраслаўль, сустрэчу і першы дзень, праведзены ў горадзе. На вакзале шаноўнага гасця віталі Цішка Гартны, Сцяпан Некрашэвіч, Язэп Дыла. Падарызаны аўтамабіль старшыні ЦВК і СНК БССР Аляксандра Чарвякова. Праграма побыту была вельмі насычанай: прыём у Інбелкульце; візіты да А. Чарвякова, у Народны камісарыят асветы; сустрэчы з пісьменнікамі; наведванне культурна-асветніцкіх і адукацыйных устаноў сталіцы рэспублікі, іншае.

У лісце ад 18 чэрвеня — падрабязная справздача пра ўрачыстасць, наладжаную ў Беларускім дзяржаўным універсітэце. З правамі выступілі рэктар Уладзімір Пічэта, прафесар Міхail Пятуховіч, пісьменнік Міхail Грамыка. Было прынята рашэнне аб усталяванні памятнай дошкі ў гонар Максіма Багдановіча. Падпіска на яе праводзілася пры лямпах, паколькі ў будынку раптоўна прарвала электрычнасць. Подпіс Якуба Коласа і ўнесена ім сума (100 рублёў) значацца пасля імёнаў Аркадзя Смоліча, Адама Багдановіча, Язэпа Лёсіка і Язэпа Дылы.

Рукапісны дакумент, які мае назву «Падпіска на мармуровую дошку, дзеля азначання дому на Камунальнай

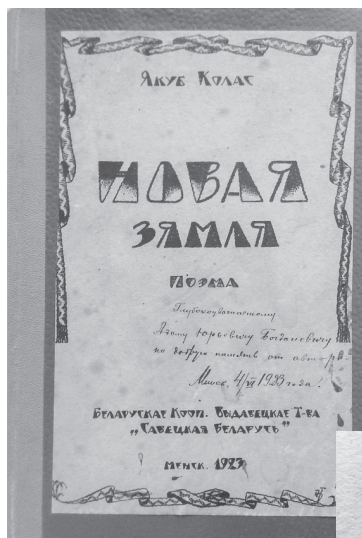
вуліцы, дзе радзіўся Максім Багдановіч», захоўваецца ў архіўных зборах Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

У Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі зберагаюцца выданні «Новай зямлі» розных гадоў, у тым ліку з дарчымі подпісамі. Але найбольш каштоўным з'яўляецца першае, да таго ж — з інскрыптам, адрасаваным бацьку песняра чыстай красы:

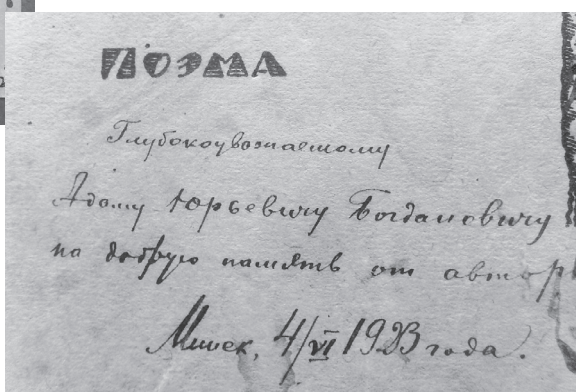
«Глубокоуважаемому Адаму Юревичу Богдановичу на добрую память от автора. Минск. 4/VI 1923 года».

У свой час знакаміты этнограф, выхадзец з Халопеніч (сёння гэта гарадскі пасёлак у Крупскім раёне Мінскай вобласці), пісаў, што ў яго было два імені (Адольф, Адам) і тры імені па бацьку (Георгіевіч, Юр'евіч, Ягоравіч). Гэта акурат той выпадак, калі рознайменнасць зафіксавана ў архіўным дакуменце.

Дата подпісу дазваляе лакалізаваць час выхаду кнігі з друку. У самім выданні, якое працяглы час захоўвалася ў прыватнай бібліятэцы ў Яраслаўлі, няма ніякіх пазнак. Гэта і не дзіўна, калі ведаць, з якім трапяткім пачуццём ставіўся Адам Багдановіч да кнігі наогул і сваёй густоўна, прафесійна падбранай калекцыі ў прыватнасці. Яшчэ падчас жыцця ў Ніжнім Ноўгарадзе пры фарміраванні ўласнай бібліятэкі ён спаборнічаў у гэтай справе з Максімам Горкім. Потым публічна выступавіў з ідэяй стварэння музея кнігі.

З фондаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Паэма «Новая зямля» з дарчым аўтографам Якуба Коласа, адрасаваным Адаму Багдановічу.

З фондаў Літаратурнага музея М. Багдановіча.

Адам Багдановіч з супрацоўнікамі часопіса «Полымя». Мінск, чэрвень 1923 г.

Паводле Збору твораў Якуба Коласа ў 20 тамах (т. 20, 2012 г.), «Новая зямля» з фондаў ЦНБ — гэта першая кніга з дарчым подпісам аўтара з дзвюх вядомых. Другі экзэмпляр узору 1923 г. захоўваецца ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа (ДзЛММЯК) і ўтрымлівае надпіс: «Михайлу Дмитриевичу Каменскому от автора. 9/XI 23 г. Минск».

У асабістай бібліятэцы аўтара «Новай зямлі» меліся два выданні зборніка «Вянок» Максіма Багдановіча — 1913 і 1927 гг. Цяпер яны зберагаюцца ў фондах ДзЛММЯК разам з яшчэ адным экзэмплярам першага выдання, перададзеным у 1966 г., які ўтрымлівае дарчы подпіс былога ўладальніка: «Музею Якуба Коласа. Ул. Чаржынскі».

Паводле тэстамента, складзенага ў маі 1938-га, за два гады да смерці, яраслаўскія кніжныя зборы былі скрупулёзна размеркаваны А. Багдановічам сярод спадчыннікаў. Сёння гэты дакумент захоўваецца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, куды перададзены ў 1960-х гг. Можна меркаваць, у той жа перыяд «Новая зямля» патрапіла ў акадэмічную бібліятэку — разам з многімі іншымі рарытэтамі з прыватнага збору Адама Багдановіча.

Такім чынам, праз істотны прамежак часу адбыўся круг — ці кнігаварот выдання, якое апынулася ў вядучай навуковай кніжніцы Беларусі, названай у гонар народнага паэта, аўтара «энцыклапедыі сялянскага жыцця».

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук
Ілюстрацыі дасланы аўтарам

Не рабіце шаржаў на вярблюдаў

70 гадоў назад у Мінску ў Дзяржаўным выдавецтве БССР пабачыла свет кніга славутага і на той час дзіцячага пісьменніка Карнея Чукоўскага «Мыйдадзір».

У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваюцца два лісты і адна паштоўка вядомага літаратара, адрасаваныя ў 1953 годзе Аляксею Якімовічу і выдавецтву. Перапіска звязана з выданнем кнігі.

...1953 год быў надзвычай насычаным падзеямі ў літаратурным працэсе Савецкага Саюза. Працытую некалькі запісаў з дзённіка К. І. Чукоўскага за 1953 год. 29 сакавіка: «...Чытаю мноства кніг, якія павінны дапамагчы мне па сутнасці перарабіць «Ад двух да пяці» — і перш-наперш «Асновы агульнай псіхалогіі» С. Л. Рубінштэйна». 13 красавіка: «Дзівосныя красавіцкія падзеі! Указ аб амністыі, перагляд справы ўрачоў-атрутнаў упрыгожылі ўсе мае дні радасцю...» 26 красавіка: «Была ўчора жонка Бондзі — так і палае навінамі пра «новыя парадкі». «Крэмль будзе адчынены для ўсёй публікі», «сталінскія прэміі адмяняюцца», «пазык не будзе», «калгаснікам будзе дадзена палёгка» і г. д., і г. д., і г. д. «Саюз пісьменнікаў будзе скасаваны», «Фадзееў будзе зняты», «штат міліцыі скасаваны ледзьве не ў пяць разоў» і г. д., і г. д., і г. д. Усё, чаго жадаецца абывацелям, — яны выдаюць за праграму ўрада...» 25 кастрычніка: «Быў у Федзіна... Федзін у захапленні ад пастэрнакаўскага верша «Жнівень», які сапраўды геніяльны...» 5 снежня: «Быў з Федзіным у Панамарэнкі. Ён болей за

гадзіну выкладаў нам сваю праграму — прастадушна ліберальнічаў...» Несумненна, пачатку на ўсё жыццё, усе размовы і развагі накладвала смерць кіраўніка Савецкай дзяржавы Іосіфа Вісарыёнавіча Сталіна, які пайшоў у іншы свет 5 сакавіка 1953 года...

А тым часам, хутчэй за ўсё — яшчэ напрыканцы 1952-га ці ў самым пачатку 1953 года, беларускія кнігавыдаўцы прынялі рашэнне выдаць кнігу Карнея Чукоўскага на беларускай мове. Перакладчыкам «Мыйдадзіра» выступіў Алесь Якімовіч, на той час добра вядомы беларускі дзіцячы пісьменнік. Дзіцячая казка ў вершах была створана Чукоўскім яшчэ ў 1921 годзе. Упершыню апублікавана выдавецтвам «Радуга» ў 1923 годзе. Змест добра вядомы

мільёнам чытачоў: ад хлопчыка раптоўна ўдзякаюць яго рэчы. Рукамынік Мыйдадзір, які раптоўна з'явіўся, тлумачыць, што ўсё адбываецца таму, што хлопчык — мурза... Завяршаецца твор гімнам чысціні.

Алесь Якімовіч у пасляваенныя гады працаваў у Дзяржаўным выдавецтве БССР і літкансультантам у Саюзе пісьменнікаў БССР. Пачынаючы з 1946 года пабачылі свет нямала кніг рускіх пісьменнікаў, адрасаваных юнаму чытачу, у яго перакладах на беларускую мову. Гэта «Дзед Архіп і Лёнька» М. Горкага (ужо трэцяе выданне; першыя два выйшлі яшчэ ў 1930-я гг.), «Генерал Таптыгін» М. Някрасава (таксама перавыданне 1940 г.), кнігі П. Яршова, А. С. Пушкіна, І. С. Тургенева, У. У. Маякоўскага, А. Гайдара, С. Маршака... І вось — новы пераклад: казка К. Чукоўскага «Мыйдадзір».

Але, відавочна, перапіска была звязана з новым, іншым творчым праектам...

Ліст К. Чукоўскага ад 25 лютага 1953 г.: «Шматпаважаны тав. Якімовіч! Адпраўляю Вам канчатковы тэкст «Мухі Цакатухі», адобраны Дзетдзяржвыдатам для новага выдання. Стары тэкст друкаваць нельга. — Вельмі цікаваць мяне малюнкi беларускіх мастакоў, якія ілюструюць маю кнігу. Упэўнены, што гэтыя малюнкi будуць свежымі і таленавітымі. Аб адным толькі прашу ілюстратараў: ні ў якім разе не адлюстроўвайце звяроў у карыкатурным выглядзе, не рабіце шаржаў на мядзведзяў, вярблюдаў, парсючкоў і г. д. У маіх казках фігуруюць казачныя, але не карыкатурныя звяры, а ілюстратары часта адлюстроўваюць іх

кірпатымі, смешнымі пачварамі. Гэтага не трэба!

Са шчырым прывітаннем Карней Чукоўскі».

Наступны ліст — без даты: «Паважаны тав. Якімовіч!

Я не прычу супраць складу зборніка маіх «Казак». Вельмі хацеў бы бачыць малюнкi і патрымаць карэктурку. Не маю ніякага разумення, якім тыражом выходзяць «Казкі». Паколькі ў час вайны ўсе старыя выданні ў мяне загінулі.

З прывітаннем і павагай да Вас К. Чукоўскі.

Дамовы высылаю».

І калі «Мыйдадзір» пабачыў свет у 1953 годзе, то справа з выданнем яшчэ адной кнігі — задуманай як зборнік «Казкі» — зацягнулася... І 25 снежня 1953 г. Карней Чукоўскі звяртаецца да кіраўніцтва выдавецтва: «Высокапаважаныя таварышы, майце ласку паведаміць, які лёс напаткаў зборнік маіх «Казак», які Вы (мяркуючы па дамоў ад 18 лютага г. г.) меркавалі выдаць у 1953 г.

З павагай да Вас К. Чукоўскі».

Такі востры фрагментарны ў творчым лёсе класіка рускай і сусветнай дзіцячай літаратуры выдавецкі эпізод... Кніга «Казкі» Карнея Чукоўскага на беларускай мове ўсё ж выйшла — у 1959 годзе... Варта зазначыць, што творы аўтара «Мыйдадзіра» на беларускую мову ў розны час перакладаў Юрка Гаўрук, Уладзімір Дубоўка, Аляксей Зарыцкі, Аркадзь Куляшоў, Янка Сіпакоў і іншыя пісьменнікі. Дарэчы, адна з казак ў зборніку 1959 года перакладзена Аляксеем Зарыцкім — і назва ў яе ўжо такая: «Айбаліць»...

Мікола БЕРЛЕЖ

Ці пагадзіцца на цуд?

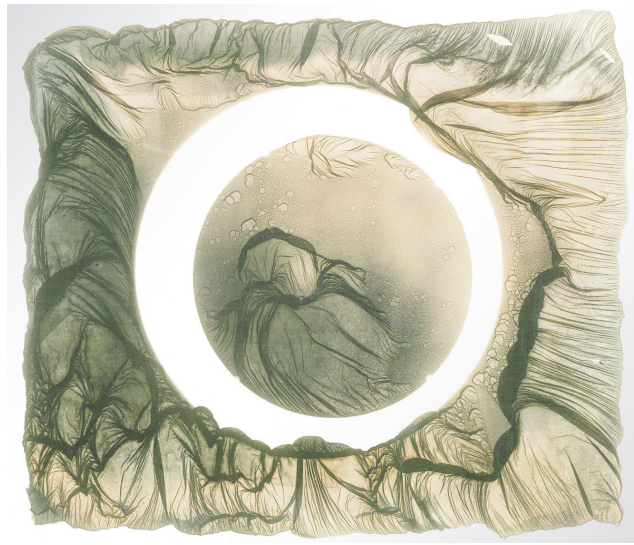
Міні-выстаўкі пяці мастакоў можна ўбачыць у Палацы мастацтва. Праект «Формы. Дыялогі» арганізавала секцыя графічнага дызайну Беларускага саюза мастакоў, якой кіруе Ганна Мельнікава. Мастачка выступіла і куратарам праекта, дзе прадставіла ў тым ліку ўласную творчасць. Між тым «Формы. Дыялогі» — замена больш буйной экспазіцыі, а дакладней — трынаале графічнага дызайну. Сёлета публіка вымушана канцэнтраватца на асобных аўтарах, дарэчы, не надта знаёмых шырокай аўдыторыі, хутчэй аматарам і сябрам суполкі. Дык самы час сустрэцца!

На выстаўцы прадстаўлены адмысловыя творы Уладзіміра Цярэнцьева, Руслана Найдзена, Уладзіміра Васюка, Віктара Сянькова і, як ужо адзначалася, Ганны Мельнікавай, адзінай жанчыны-мастачкі. Дарэчы, старшыня секцыі расказала, што для яе «Формы. Дыялогі» — першая куратарская. І адразу — змена фармату!

— Пяць аўтараў — гэта па сутнасці пяць персанальных выставак, аб'яднаных ідэяй і назвай, — растлумачыла Ганна Мельнікава. — У цэнтры — форма як адзін з самых важных элементаў любога твора мастацтва. Мастакі, дызайнеры, архітэктары эксперыментуюць найперш з ёю. Але форма неадрыўная ад зместу: праз яе мастакі перадаюць ідэі і пачуцці, а гледачы — успрымаюць па-свойму. Менавіта таму ў назве і ўзнікла слова «дыялогі». Выстаўка дае магчымасць гледачу ўключыцца ў дыялог — не вербальны, а візуальны — з аўтарам, даведацца нешта новае, задаць сабе пытанні, знайсці адказы. Наша асноўная задача — паказаць шматоблічнасць формаў, з якімі працуюць аўтары.

Графіка, фатаграфія, дызайн — менавіта з гэтымі відамі мастацтва прапануюць пазнаёміцца члены секцыі графічнага дызайну. Выказалася наконт новай экспазіцыі і першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталля Шаранговіч.

— У гэтым праекце ёсць цікавая логіка. Можна заўважыць, як адбываецца трансфармацыя формы: дзесяці яна распадаецца, а пасля яднаецца зноў. За апошнія некалькі гадоў мы адчулі: выдатна, калі ў сценах Палаца мастацтва з'яўляюцца не проста секцыйныя выстаўкі, а цікавыя куратарскія праекты. Найперш таму, што ёсць чалавек, якому не ўсё адно, які можа сабраць пэўных аўтараў і прыдумаць цікавую ідэю — усё разам можа прагучаць яскрава і незвычайна. Сёлета секцыя графічнага дызайну прапанавала ідэю зрабіць праект, аўтарам якога стала маладая яркая і цікавая мастачка Ганна Мельнікава. Яна аб'яднала вельмі знакавых для беларускага мастацтва аўтараў, якіх мы ведаем, якімі захапляемся шмат гадоў. Наогул секцыя графічнага дызайну за апошнія

Ганна Мельнікава. З серыі «Калідор зацменьняў».

некалькі гадоў сабрала пад дахам Беларускага саюза мастакоў знакавых асоб.

Найбольш празрыстай, выразнай і вытанчанай на выстаўцы падаецца графіка Уладзіміра Васюка. Аўтар — лаўрэат усеагульных і рэспубліканскіх конкурсаў плаката і дызайну кнігі, стварыў больш за 10 фірмовых стыляў. За творчыя дасягненні Уладзімір Васюк узнагароджаны медалём Францыска Скарыны, Ганаровай граматай Міністэрства культуры, Ганаровай граматай Беларускага Экзархата РПЦ, Ганаровым знакам фонду культуры Беларусі. Творы мастака знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі, Нацыянальным гістарычным музеі, Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. В. Масленікава, у фондах Беларускага

Уладзімір Цярэнцьеў. З серыі «УНОВИС».

саюза мастакоў, у беларускіх і замежных прыватных калекцыях. Аўтар шмат працуе з тэмай гісторыі і традыцый беларусаў, што бачна і па некалькіх творах на выстаўцы. Самы назвы падказваюць зацікаўленні Уладзіміра Васюка — «Гісторыя нівы», «Творцы сыходзяць, музы застаюцца», «Космас Скарыны», «Суладдзе», «Трыадзінства», «Код Коласа», «Ценям хрысціянскіх каштоўнасцей»... Гэта надзвычай прапрацаваныя сюжэты, якія дзівяць дасканаласцю вобразаў, арыгінальнасцю кампазіцый, пластыкай і багаццем паўтонаў, нягледзячы на тое, што работы Уладзіміра Васюка чорна-белыя.

Графіку прадставіў таксама Віктар Сянькоў, хоць у сферу яго інтарэсаў уваходзяць яшчэ канцэптуальнае мастацтва, відэа-арт, фатаграфія. Аўтар вырашыў пабудаваць дыялог з гледачом на метады супрацьпастаўлення: рэальнага і абстрактнага, значнага і мізэрнага, яркага і блякалага, густага і празрыстага... Разуменне гэтых кантрастаў ніяк не спрашчае гледачу задачу па асэнсаванні работ мастака, які разважае выключна пра магчымасці ўласнага ўяўлення і не дае падказак нават у назвах. Яны адсутнічаюць. Хоць дзе-нідзе іх можна знайсці, і тады пачынаюцца сур'ёзныя размовы. Напрыклад, пра твор «Saudade», які знаёміць з унікальным паняццем (ці нагадвае аб ім). Слова «Saudade» азначае імкненне да беззваротна страчанага, у партугальскай мове гэта «наяўнасць

адсутнасці». Галоўнае, чым трэба валодаць, каб не разгубіцца перад работамі Віктара Сянькова, — уменне счытаць у палатне закладзеныя знакі і сімвалы, прасачыць за шляхам творцы.

Не так шмат у экспазіцыі арыгінальных дызайнерскіх праектаў Руслана Найдзена. Хоць тыя, што маюцца, даволі буйнога фармату і вызначаюцца выключнай канцэпцыяй. Работы складаюцца з 5—8 аркушаў, збіраюцца ў серыі; карцінкі, такім чынам, паслядоўна знаёмяць з ідэямі. Задума, выкладзеная праз уяўленні аб прыгажосці, «глянцавасці», лаканічнасці, — у цэнтры ўвагі Руслана Найдзена. Яго творы «Я», «Аўтографы», «Лінія адрэзу» і нават больш традыцыйная па змесце і ідэі «Малая радзіма» даволі эфектныя. Яны не прызначаны для сціплых галерэй, зацішных куткоў вялікіх экспазіцый. Ды і творчасць мастака для самага шырокага кола гледачоў — на выстаўках плаката, графічнага дызайну, шрыфта, у якіх аўтар удзельнічае з 1979 года, яму ёсць што паказаць. Ведаюць яго і ў Беларусі, і за мяжой. Сярод асноўных праектаў — шрыфтавыя эксперыменты (каля 100 аркушаў), канцэптуальныя дызайн-праекты аўтарскіх работ «Квадрат» (да 120-годдзя Казіміра Малевіча), «Куб-каляндар-канструктар»; серыя аб'ёмных кніжак-цацак.

Работы Уладзіміра Васюка.

Вельмі шмат для айчынага мастацтва зрабіў Уладзімір Цярэнцьеў, дарэчы, ураджэнец Прыморскага краю Расіі. Сярод яго асноўных работ — фірмовыя стылі Міжнароднага радыялагічнага інстытута імя Сахарава, Беларускага саюза тэатральных дзеячаў, ВА «Тэрмапласт», універсама «Беларусь», завода шасцерняў «Літон», фестывальнага цэнтры «Вікторыя», рэкламная графіка для Рэспубліканскай выстаўкі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, Міжнароднага фестывалю жаночага кіно, 60-годдзя тады яшчэ Дзяржаўнага тэатра оперы і балета. У экспазіцыі «Формы. Дыялогі» мастак прадставіў фатаграмы з серыі «Эмулясія», «Пранікненне», «Зараджэнне», «УНОВИС», «Негатывы стужкі», «Няправільная геаметрыя», а таксама асобныя работы. Якраз Уладзімір Цярэнцьеў прэзентаваў найбольш яркія эксперыменты над формай, прыправіў іх адметным бачаннем прасторы і дзеяння.

Пра нестабільнасць формы — работы Ганны Мельнікавай, дызайнера-графіка, фатаграфа. Яна шмат працуе ў галіне арт-фатаграфіі (асноўная дзейнасць сканцэнтравана на эксперыментальнай і альтэрнатыўнай фатаграфіі), з 2018 года з'яўляецца членам Асацыяцыі італьянскіх фатаграфаў «GruppoRodolfoNamias» (GRN, Падуя, Італія). Ганна Мельнікава, здаецца, імкнецца загіпнатызаваць гледача. У серыі «Калідор зацменьняў»

Руслан Найдзен. Арт-дызайн «Я».

яна не толькі даследуе тое, на што здольны друк на метале, але і выпрабюе магчымасці зроку. Ці рэальна тое, што дэманструе нам фотаздымак? Ці згодны мы з бачаннем рэальнасці, якое прапаноўвае аўтар? Ці не запрашаюць нас у свет містыкі і загадак? Нічога загадкавага — аўтарская тэхніка стварае цуд. Але толькі калі вы на яго пагаджаецеся.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Работа Віктара Сянькова.

Фантазія прагне прасторы

Да 14 жніўня ў Нацыянальным мастацкім музеі працуе персанальная выстаўка маладой мастачкі Ганны Садоўскай «Шляхі творчасці». І нечакана для творцы такога ўзросту — пейзажны жывапіс. Ці абавязкова аўтарка на традыцыйную беларускую школу? Ці знайшла новае слова ў такім непарушным жанры? Аб чым разважае, што імкнецца давесці гледачу?

законах. Тым больш гэта можа прывабліваць маладых творцаў, якія, свядома ці не, імкнуцца пабудаваць новы свет.

Ганна Садоўская нарадзілася ў 1997 годзе ў Мінску. Два гады таму скончыла Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў (аддзяленне станковага жывапісу). Магістр мастацтвазнаўства (Інстытут падрыхтоўкі навуковых кадраў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, 2022 год). Зараз праходзіць навучанне ў аспірантуры па спецыяльнасці «Выяўленчае і дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і архітэктура» ў Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. З 2014 года — пастаянны ўдзельнік выставак у Беларусі і за мяжой. Творы Ганны Садоўскай знаходзяцца ў прыватных калекцыях Беларусі, Расіі, Кітая і іншых краін.

Куратарам выстаўкі «Шляхі творчасці» стала Кацярына Запека, старшы навуковы супрацоўнік выставачнага аддзела НММ. У экспазіцыі яна змясціла каля 30 пейзажаў, створаных маладой мастачкай за апошнія гады, пераважна на пленэрах.

Дык што адлюстроўвае Ганна Садоўская ў сваіх творах? Безабаронны гарманічны свет — аднак з відавочным уплывам беларускіх краявідаў (яны рэальныя, але пэўным чынам ідэалізаваныя); шырокую прастору — на ўзроўні чалавечага вока і з вышыні птушынага палёту (апошняе ў айчынным мастацтве чамусьці асабліва цэніцца); някідкія куткі радзімы, дзе адсутнічае чалавек (хоць дзесьці адчуваецца, што ён побач —

«Туман», 2023 г.

гэты сціплы сузіральнік)... Ганна Садоўская глядзіць на Беларусь як на краіну-мару, апявае яе мінулае і сённяшняе, нягучна, але так натуральна.

Арганізатары ў Мастацкім падкрэсліваюць, што такі выбар выяўленых сродкаў вызначаны ўстойлівымі традыцыямі нацыянальнай школы пейзажу і досведам пленэрнай практыкі: менавіта дзякуючы пастаяннаму ўдзелу ў сезонных пленэрах пейзажы аўтаркі па-асабліваму натуралістычныя. Беларуская прырода на палотнах існуе як самадастатковае цэлае, як аб'ект адвечнай прыгажосці. Гучным «новым словам» гэта пакуль не назавеш, але ўсё яшчэ наперадзе.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Успамін пра страчанае і здабытае

Апошнія дзесяцігоддзі жыцця старой Нямігі, пачатак узвядзення на ёй сучасных будынкаў, хроніка будаўніцтва метро і аднайменнай станцыі — каб даведацца гісторыю адной з найстарэйшых вуліц сталіцы, сёння неабавязкова звяртацца ў архівы. У дварыку Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага працуе даволі грунтоўная фотавыстаўка «Успамін пра Нямігу».

Што ж увайшло ў адмысловую экспазіцыю пад адкрытым небам? Натуральна, фотаздымкі, а таксама дакументы і нават асобныя праекты. Узвзе наведвальнікаў прапануюцца рэдкія фатаграфіі 1900—1970 гадоў, дзе адлюстравана Няміга з яе нізкапавярховай забудовай у стылі барока і класіцызму, драўлянымі маставымі. Можна ўбачыць і будаўніцтва насцілу над перасохлай ракой, якая працякала па цэнтры вуліцы. На гэтых фатаграфіях — апошні перыяд жыцця менавіта старой вуліцы.

Асобная частка праекта прысвечана Сабору святых апосталаў Пятра і Паўла і Халоднай сінагозе. Рэканструкцыя і знішчэнне — несущаснальныя з'явы, але такім бачыцца лёс гэтых культавых пабудов.

Глядач мае магчымасць назіраць пачатак узвядзення сучасных будынкаў: інстытута «Белпрампраект» і шматкватэрнага жыллога дома з гандлёвым цэнтрам «На Нямізе». З'яўляецца нагода паразважаць пра знакамітыя праекты і планы архітэктара Сяргея Мусінскага. Натуральна, значная частка фотавыстаўкі прысвечана будаўніцтву метро. Фінальны акорд праекта — завяршэнне будовы няцотнага боку вуліцы ў 2000-я. Пераўтварэнні праводзіліся па праекце «Успамін пра Нямігу» пад кіраўніцтвам Сяргея Багласава.

Выстаўка пад адкрытым небам, падрыхтаваная сумесна Музеям гісторыі горада Мінска, Беларускай дзяржаўнай архівам кінафотонадакументаў і Беларускай дзяржаўнай архівам навукова-тэхнічнай дакументацыі, будзе працаваць ажно да 1 кастрычніка. Уваход на яе вольны.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Кавалачак нясвіжскай гісторыі

Зараз у Беларусі стаў актыўна развівацца мясцовы турызм. Жыхары ўсё больш цікавяцца гісторыяй сваёй краіны, што сапраўды багатая на вялікія падзеі і таленавітых дзеячаў. Але не заўсёды атрымліваецца ўбачыць сваімі вачамі незвычайныя экспанаты, прыгожыя краявіды, тым больш паслухаць мясцовых жыхароў. Аднак і такія праблемы маюць рашэнне!

Напрыклад, зараз у Мінскай гарадской ратушы праходзіць фотавыстаўка «Шэдэўры калекцыі і ўнікальныя артэфекты музея-запаведніка «Нясвіж». Яна прысвечана 30-годдзю гісторыка-культурнага комплексу. У ліпені 2005 года «Архітэктурны, жылы і культурны комплекс Радзівілаў у Нясвіжы» быў уключаны ў спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

Для таго каб паглядзець самыя цікавыя і дзівосныя артэфекты, не трэба ехаць у Нясвіж — дастаткова прайсціся па залах мінскай ратушы. Выстаўка распаўсюджае пра такія каштоўныя прадметы, як фарфор, вырабы з мармуру і срэбра, музычныя інструменты, шэдэўры зброевага майстэрства, старадаўнія мэбля і г. д. Усе экспанаты прадстаўлены на якасных фотаздымках, а побач можна прачытаць кароткую гісторыю пра сам артэфект і яго мінулых уладальнікаў. Гэта вельмі зручны фармат, з дапамогай якога можна даведацца не толькі пра самую рэч, але таксама пра эпоху, эканамічнае і палітычнае становішча краіны.

Кожны наведвальнік можа знайсці для сябе штосьці цікавае. Напрыклад, збан з колбай для астуджэння напояў, які быў падараваны Іераніму Радзівілу і яго жонцы Рэнаце Аўстрыйскай.

Збан упрыгожаны аўтографамі майстроў і гербам дома Радзівілаў, што робіць яго не простым сталовым прыборам, а сямейнай каштоўнасцю. Не меней дзіўны старажытны інструмент, падобны на арган, — фісгармонія. У адрозненне ад аргана ён прызначаны для хатніх заняткаў. І цяпер, больш чым праз 100 гадоў, для нас гучыць цудоўная мелодыя фісгармоніі.

Адзіны недахоп выстаўкі — фотаздымкі не могуць перадаць усю атмасферу музея-запаведніка. Таму абавязкова трэба наведацца ў Нясвіж, каб адчуць непаўторны пах старой мэбля, паглядзець на цудоўныя вазы з фарфору і ўявіць сябе князем ці князеўнай XIX стагоддзя.

Лізавета КРУПЯНЬКОВА
Фота БелТА

Той, каго не баяцца мышы

Амаль чатыры дзесяцігоддзі няма з намі Уладзіміра Караткевіча, але ён па-ранейшаму застаецца найлюблейшым аўтарам многіх суайчыннікаў. Тыя, хто хоць раз судакрануўся з яго творчасцю, не застаюцца абывацтвамі да асобы пісьменніка — ён раскажаў беларусам пра іх саміх. І нездарма папулярнасць Караткевіча ўзрастае ад пакалення да пакалення: сэнс, прыхованы ў яго творах, універсальны — ён раскрываецца па-рознаму ў залежнасці ад самаўсведамлення чалавека, ад таго, чым ёсць для яго Бацькаўшчына і якое месца ў ягонай душы займаюць думкі пра яе. Цяпер, калі Беларусь з'яўляецца суверэннай дзяржавай і сама вырашае свой лёс, як ніколі важна памятаць мінулае і цяжкі шлях, поўны выпрабаванняў, які давялося прайсці нашым папярэднікам у барацьбе за права мець уласны дом на ўласнай зямлі, дыхаць вольным паветрам і ні ў кога не пытацца дазволу размаўляць на роднай мове. Таму кожнае пакаленне беларусаў пераасэнсоўвае спадчыну У. Караткевіча, знаходзячы ў ёй штосьці ўнікальнае, адрасаванае ўсім і кожнаму асабіста.

Што ёсць для цябе ўласны дом? Як ты яго адчуваеш? Дзе ты ўдома? І што рабіць, калі дом твой апаганьваюць альбо адбіраюць у цябе? Глыбока паразважаць над гэтымі пытаннямі запрашае прэм'ера пад назвай «Карней. Гісторыя аднаго дома», пастаўленая рэжысёрам Аленай Зміцер па апавяданні У. Караткевіча «Карней — мышыная смерць». Пастаноўка адбылася ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі. Дзея пачынаецца раней, чым заслона адкрывае тэатральную сцэну: у фазе гучыць аўдыёпраект «Насіць сэрца дома з сабой». І гэта арыгінальная задумка натхняе на спасціжэнне сутнасці самых важных у жыцці кожнага чалавека рэчаў.

Як працяг — тое, што самым першым бачаць глядачы на сцэне: Дом. З вялікай літары, таму што ён — галоўны герой дзеі і перадусім — галоўны прадмет даследавання. Сімвал самага дарагога, алегорыя сувязі чалавека з зямлёй, з радзімай — малой і вялікай, «уцялесненасці» яго пачуццяў, мар, найлепшых памкненняў і дасягненняў. А таксама і злучальнае звязно ў непарыўным ланцужку пакаленняў, досведу, які яны мусяць назпасіць і перадаць наступным маладым, у бясконцай (без пачатку і без завяршэння) хадзе часу, кожны этап якога прыносіць выпрабаванні, кідае чалавеку выклік і патрабуе неадкладнага адказу...

Дом умоўна раздзелены на два паверхі — як два планы, два ўзроўні, на якіх адбываюцца падзеі. Так, на адным з іх людзі высвятляюць адносіны, будуць планы і здзяйсняюць мары. Потым глядачы становяцца сведкамі дыялогаў у мышыным сямействе, што адбываюцца на іншым, — і паўстае пытанне: а хто больш чалавечны — людзі ці мышы? Адрозніе ж згадваеш аўтара твора, па якім пастаўлены спектакль, і разумееш:

Караткевіч настолькі любіў Радзіму — свой Дом, што нават мышы і пацукі ў ім ачалавечаны, не выклікаюць ніякай агіды, а толькі замілаванне іх няхітрай дзелавітасцю, гаспадарлівасцю, любоўю, дабрывай, клопатамі пра сваіх маленькіх.

Гэтыя «ўтульныя» пачуцці, калі ты быццам адплываеш у салодкіх алузіях-успамінах, пачуваючыся ў казачным свеце, радуючыся за галоўнага героя, які, спакутаваны і заблуканы на бясконцых сцежках родных мясцін, урэшце атрымлівае як падарунак і ўзнагароду і адначасова як належнае, як тое, чаго ён варты, і кропельку чалавечай цёпліны побач з мясцовай удавой, і прытулак у яе сценах, і нават паразуменне і сяброўства з яе дарослым сынам, — уступ, прэлюдыя да чагосьці грандыёзнага, глабальнага ў сваёй сутнасці...

Галоўны герой, пацукалоў Карней (цудоўны вобраз, створаны Дзянісам Аўхарэнкам) — заварожвае адразу. І гэта нягледзячы на тое, што ён — не як усе, не ад гэтага свету: непрыстасаваны да жыцця, зусім не адпавядае штампаваму ўяўленню пра поспех: усё яго багацце — яго замовы, мары, травы і, натуральна, яго душа. Ён як квінтэсэнцыя беларускай душы, нашага светапогляду — у ім сканцэнтравана ўсё найлепшае, што ёсць на гэтай зямлі. Ён нават з мышамі і пацукамі размаўляе па-добраму, па-чалавечы, яны для яго

не ворагі, а неад'емная частка карціны свету. Нездарма гучыць характэрная цытата з твора Уладзіміра Караткевіча: «Пацукалоў, які не забіў ніводнага пацука...» Дзеці, якія інтуітыўна адчуваюць сапраўднае хараство гэтага свету і самае вартае ў дадзеным жыцці, любяць пацукалоў і ходзяць за ім гужам... Асабліва кранае наіўнасць чулай душы, калі пацукалоў, адзін супраць усіх (прыхадні забралі ў Карнея святая святых — яго выпакутаваны дом, які ён давёў да ладу, упарадкаваў і адрамантаваў), спрабуе пераканаць захопнікаў

ся разабрацца ў складаным механізме пры закладцы бомбы, то і тут разабраўся «на раз» (але гэта забягаючы наперад)...

Адчуванне драматызму нарастае і выглядае як нешта непазбежнае пасля двухсэнсоўнай фразы аднаго з герояў: «Я — пацук!»... Прыходзіць вайна і ў новай страшэннай дадзенасці чалавек атрымліваецца зусім безабаронным, яго жыццё нічога не вартае. І разам з тым любая складаная сітуацыя, хай яна непадымна цябе прыціскае і размазвае, пакідае ўсё ж прастору для выбару, як бы ні было цяжка і непамысна. Так, Карней адчувае ўсёй сваёй істотай лёсавызначальнасць моманту, але гэта не кідае яго ў непраходнае балота сумненняў і разваг...

У аснове спектакля — не толькі згаданае апавяданне Уладзіміра Караткевіча. Там гучаць цытаты і са шматлікіх іншых яго твораў. Калі на фоне тусоўкі выгаленых дагледжаных захопнікаў у чорных ботах, што пачуваюцца гаспадарамі ў забраным краі з яго няхітрымі палеткамі і хацінкамі мірных жыхароў, чуеш: кожнае пакаленне бліжэй да свабоды на ўзровень магіл продкаў, — успрымаеш гэта не кропкава, датычна толькі канкрэтнага гістарычнага моманту, а ўвогуле як стрыжань, які ўтрымлівае

і лучыць тое, што было, з тым, што будзе... Як маналог Караткевіча, звернуты да нас з мінуўшчыны — часоў, калі ён пісаў свае шэдэўры, і з часоў, пра якія ён пісаў... Найвышэйшы момант кульмінацыі — жывы голас пісьменніка ў запісе на завяршэнні дзеі, словы глыбокай падзякі і пашаны беларускаму народу, выказаныя пісьменнікам на яго апошнім юбілеі. Прэм'ера адбылася, шмат разоў артысты выходзілі «на біс», покуль у глядзельнай зале не пралунала негаласная прапанова адпусціць іх, стомленых, дадому...

Надзвычай удалая работа рэжысёра Алены Зміцер зрабіла мажлівым тое, што Караткевіч не застаўся на апусцелай сцэне: кожны носіць сваё неба з сабою. Кожны быў з Караткевічам у вечар прэм'еры і пасля...

Яна БУДОВІЧ
Фота з архіва Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі

(сцэна пакарання смерцю яўрэяў): нельга павесіць чалавека, бо яму не будзе чым дыхаць... Згадваецца Караткевічава: і адзін у полі воін...

Па сюжэце, Карней удае сабою дзівакаватага прастака. Ён гаворыць пра сябе: п'янею з першага кілішку, не разумею патрэбных рэчаў, блытаюся ў тлумачэннях. Між тым глядачы адчуваюць, што гэтага самахарактарыстыка хутчэй спрацоўвае як аўтапрэзентацыя: не чакайце ад мяне шмат... Тым больш глядач па-добраму здзіўлены, калі пераконваецца: усё з Карнеем у поўным парадку! Найсвятлейшая мара яго — сядзець пад ігрушаю побач з жонкай ды піць гарбату з варэннем, і каб дзіцятка мела ўсё неабходнае для жыцця і не ведала нястач праз галечу. Ну што яшчэ, па вялікім рахунку, патрэбна для душэўнага спакою, кім бы ты ні быў — пацукаловам ці высокім начальнікам... А калі спатрэбіла-

Пра чыстае каханне

16 ліпеня завяршыўся тыдзень гастролі Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра класічнага балета Наталлі Касаткінай і Уладзіміра Васілёва (Масква) у Вялікім тэатры оперы і балета. Апошняя пастаноўкай стаў балет-меладрама «Дама з камеліямі», які ўжо заслужыў павагу італьянскіх глядачоў, а сёлета здзівіў беларусаў.

Прагучаў трэці званок, дзясяткі людзей запоўнілі залу. Яркае святло лямпаў змянілася цемрай, і толькі сцэна гарэла цёплым полымем сафітаў. Класічная музыка настройвала глядачоў на пэўны лад, пакуль артысты рыхтаваліся да свайго выхаду. Пачаўся спектакль са сцэны-ВІДЗЕЖЫ, дзе чалавек у чорным кідае камелію, а танцоры зноў збіраюць іх у букет. Гэтыя танючкія белыя кветкі — сімвал, які чырвонай ніткай праходзіць праз увесь спектакль. І гэта нездарма. Балет пастаўлены на аснове аднайменнага рамана Аляксандра Дзюма-сына, які распавядае пра прыгожую куртызанку Маргарыту Іацье (Наталлі Огнева). У яе закахаўся юнак Арман Дзюваль (Аляксей Арлоў), але яго сям'я супраць сур'ёзных адносін з жанчынай «такага» свету. Гісторыя расказвае пра каханне і боль, жорсткія сацыяльныя межы і пошласць, уласціваю людзям нават высокага статусу.

Балет — вельмі цікавы від мастацтва, з дапамогай танца мы знаёмімся з гісторыяй і разумеем яе не горш, чым выказаную словам. Музыка з оперы «Травіята» Джузэпэ Вердзі дапамагае пераключыць кожную сцэну больш глыбока, адчуць увесь боль забароненага кахання. Праз рухі танцораў выяўляюцца ўсе эмоцыі адносінаў паміж героямі. Вось Маргарыта сустракае Армана, і паміж імі ўспыхвае нястрымнае каханне. Гэта бачна па цёплых абдымках, плаўных рухах рук і целаў. Але багаты граф, якому таксама падабаецца куртызанка, забірае яе ў каханага, і Арман у роспачы валіцца на зямлю... Неверагодна — без слоў так паказаць сюжэт, каб было зразумела ўсё да дробязяў.

Глядачы таксама ярка рэагавалі на кожную сцэну. У моманты напружання, калі каханыя вымушаны былі расстацца, паўсюль чуліся цяжкія ўздыхі. Калі ж шчаслівыя Маргарыта і Арман пакінулі

«брудны» Парыж, на тварах людзей з'ялі ўсмішкі.

Трэба адзначыць і цудоўную работу касцюмераў. Бліскучая тканіна, яркія колеры і лёгкі фасон адпавядалі настрою спектакля. Пастаноўшчыкі Наталлі Касаткінай і Уладзіміра Васілёва змаглі

з дапамогай танца расказаць пра грамадства Францыі той эпохі і адначасова раскрыць праблемы, актуальныя і ў наш час: беднасць, пошласць, меркантильнасць, імкненне прынізіць жанчыну...

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота з сайта classicalballet.ru

Міраж, у які верыцца

Асобныя гісторыкі гэтую княгіню называюць Прадславай-1. Для таго, каб не бытаць яе з іншымі, у каго было падобнае імя. Найперш са старэйшай дачкой слаўтай Рагнеды і князя Уладзіміра Святаслава. Калі кіравацца падобным падыходам, то яна, умоўна кажучы, з’яўляецца Рагнедай-2. А яшчэ ж, як вядома, да таго як пастрыгчыся ў манахіні, Прадславай звалася і Ефрасіння Полацкая — дачка Георгія, малодшага сына Усяслава Брачыслава.

Аднак пэўнасці ў тым, што некалі правіла ў горадзе на Палаце Прадслава-1, няма. Тым больш, што магла ўвогуле быць першай уладаркай у гісторыі Полацкага княства. Блытаніна ўзнікла з-за аднаго сведчання ў «Аповесці мінулых гадоў». Паводле яго, нейкая Прадслава прысутнічала на падпісанні ў 945 годзе рускімі князямі дагавору з Візантыяй. Але чаму яна магла быць менавіта з Полацка? Ды зыходзячы з падзей, што адбываліся ў Старажытнай Русі.

Царград — не кожнаму рад

Сярод правіцеляў яе, як вядома, быў і князь Алег. Той самы, які пазней увойдзе ў гісторыю як Вешчы. Але такое стаўленне да сябе яму спачатку трэба было заслужыць. У 907 годзе ён сабраў велізарнае войска з розных славянскіх плямёнаў, з якім рушыў у паход на Візантыю.

Візантыя тады была магутнай дзяржавай. Уладары яе, многае маючы, марылі аб падпарадкаванні сабе ўсё новых і новых зямель. Далёка не ўсе правіцелі маглі даць ім належны адпор. Галоўная прычына ў тым, што дзейнічалі яны адасоблена. Алег жа, прыняўшы гэта пад увагу, знайшоў надзейных саюзнікаў. Што і прывяло яго да перамогі над візантыйцамі. У доказ гэтага ён прыбіў на браме іх сталіцы, горада Царграда, як сказана ў летапісе, свой шчыт, «показуючыце паводу».

Дамой вярнуўся з незлічонымі багаццямі. Аднак нядоўга радаваўся перамозе. У 912 годзе яго не стала. Княжыць пачаў Ігар, першы князь з будучай дынастыі Рурыкавічаў. Тады ён яшчэ не меў такога ваеннага майстэрства, як яго папярэднік, але перамога Алега не давала яму спакою. Праўда, разумеў, што ісці заваёўваць візантыйцаў яшчэ рана.

Толькі ў 941 годзе асмеліўся ажыццявіць задуманае. Увесь гэты час старанна рыхтаваўся да паходу. Сабраў вялікае войска, колькасць якога налічвала 10 тысяч чалавек. Пасадзіўшы яго на дзясяткі ладзей, па Дняпры ўзяў кірунак у бок Понта Аксінскага. Назва гэтая з’явілася ад двух грэчаскіх слоў. *Pontos* перакладаецца як мора. Аксінскае — значыць негасціннае. Потым яго пачалі называць Понтам Эўксінскім — Гасцінным морам. У IX стагоддзі называлі яшчэ і Рускім морам.

У час паходу Ігара яно яшчэ адпавядала назве «негасціннае». Чым больш набліжаліся да яго, тым часцей сустракаліся з недружалюбнымі плямёнамі. Аднак на іх стараліся не звяртаць асаблівай увагі. Па магчымасці не спыняліся для высятлення адносін. Не да іх было, калі жылі толькі чаканай перамогай. Праявілі актыўнасць, толькі дасягнуўшы паўднёва-заходняга ўзбярэжжа.

■

Прыязныя адносіны паміж кіеўскай і полацкай княгінямі, відаць, працягваліся і пасля. Яны ў нечым былі ўжо як дзве сястры. Такая «роднасць» вымагала кантактаў. Хоць канкрэтных звестак, як кантактавалі яны, не захавалася. Аднак, уважліва прыгледзеўшыся да падзей, што адбываліся тады, можна не сумнявацца, што Вольга прыязджала ў Полацк, а Прадслава — да яе ў Віцебск.

Асаблівага супраціўлення не адчувалі. Наваколле было спустошана. Пазней гэтакі ж лёс напаткаў і бераг праліва Басфор, які тады называўся Баспор Фракійскі. У Ігара з’яўлялася ўсё больш упэўненасці, што яму пашанцуе гэтаксама, як некалі Алегу. У хвіліны аптымізму мроіў, як прыбівае свой шчыт на браме пакоранага Царграда.

«Грэчаскі агонь» запал не астудзіў

Толькі фартуну — багіню лёсу, шчасця, удачы — у старажытнарымскай міфалогіі невыпадкова пазначалі жанчынай з «рогам дастатку» і з павязкай на вачах. Загадка не скажаш, як паставіцца да цябе, які сюрпрыз паднясе. Рана радаваўся і князь Ігар.

Візантыйцы былі дасведчанымі воямі. Перад тым як уступіць у бой, дэталёва ўлічвалі ўсе абставіны. Адмовіліся ад бою на моры, а навязвалі яго на сушы. Меркавалі, што праціўнік у такіх умовах не здолее належным чынам разгарнуцца. Разлічвалі і на нечаканасць прынятых рашэнняў.

Спадзяванні не падвялі. Ігар са сваім войскам ратаваўся ўцёкамі. Але і на ладдзях не знайшлі спакою. Візантыйцы дасталі іх пры дапамозе так званых

Малюнак з саіма bellhistori.com

Прадслава Полацкая.

«грэчаскага агню». Выкарысталі такую гаручую сумесь, якую не магла загасіць вада. Некалькі суднаў патанула.

Дамой у верасні 941 года вярнуліся не ў лепшым строі. Па сутнасці, уцякалі, як тыя палахліўцы. Найбольш уразіла прымяненне візантыйцамі «грэчаскага агню». Летапісец так сказаў пра гэта: «Будто молнію небесную имеют у себя греки и, пуская её, пожгли нас; оттого и не одолели их». Але Ігар падаць духам не збіраўся. Даў сабе слова ажыццявіць новы паход у Візантыю.

Стаў гуртаваць сваіх ранейшых саюзнікаў. Заклікаў рыхтавацца да паходу і сваіх васалаў. А каб знайсці новых папчэнікаў, паслаў ганцоў у навакольныя землі. Ведаў, што там жывуць плямёны, гатовыя разам ісці на агульнага ворага. Успомніў і пра палачан — яны ж на візантыйцаў хадзілі яшчэ разам з князем Алегам. Не забыліся аб сумеснай барацьбе на чале з ім у Полацку. Запэўнілі Ігаравых пасланцаў, што, калі аб’явіць чарговы паход, абавязкова адгукнуцца. Гэтакія запэўненні прынеслі і князевы ганцы, якія пабывалі ў іншых землях.

Новы паход князя Ігара на Візантыю адбыўся ў 944 годзе. «Аповесць мінулых гадоў» сведчыць: «Игорь совокупи вои многи, варяги и русь, и поляны, и словены, и кривич, и тиверцы, и печенегы поя, и тали у их поима, и поиде на греки в лодьях и на конях, хотя мстити себе».

Стрымалі сваё слова і ваяры з Полацка. Не таму, што мусілі выконваць васальскія абавязкі. Наадварот, яны былі свабоднымі ад Кіева, дзе княжыў Ігар. Ахвотна адгукнуліся на покліч, бо ўбачылі ў яго асобе надзейнага саюзніка.

Даведаўшыся, якая вялікая сіла ў праціўніка, візантыйскі імператар Канстанцін Багранародны адмовіўся ад баявых дзеянняў. Ён прапанаваў спрэчныя пытанні абмеркаваць за сталом перагавораў. Яны прайшлі пасяхова. Выгады для сябе атрымалі і палачане. Паводле дамовы, Полацку належала атрымліваць кожны год ад Царграда вялікую даніну. Гэты мірны дагавор з Візантыяй падпісалі не толькі сам князь Ігар і ягоныя князі-саюзнікі, а і людзі з бліжэйшага княжацкага акружэння.

Пазнаёміліся ў чужых краях

Дзіўна, аднак, што на гэтай мірнай дамоў адсутнічае подпіс полацкага князя. А без яго подпісу дагавор не мог лічыцца правамоцным. Уладар Полацка ў час паходу належаў да бліжэйшых папчэнікаў Ігара. Што такі подпіс неабходны, князь Ігар не мог не разумець. Чаму ж, у такім разе, подпісу няма?

Верагодней за ўсё, полацкі князь пайшоў з жыцця ў час гэтага паходу. І хутчэй за ўсё не загінуў, а памёр. Інакш, калі б пры гэтым адбылася нейкая значная сутычка, летапісец абавязкова занатаваў бы яе. Назваў бы і імёны тых, хто загінуў у ёй.

Калі ж полацкага князя на момант падпісання мірнай дамовы не было сярод жывых, подпіс павінна была паставіць яго жонка. Есць жа ў дагаворы подпіс жонкі Ігара, кіеўскай княгіні Вольгі. Ды і апроч яе імя ў дамоўе прысутнічаюць яшчэ два жаночыя імені. Гэта Свандра — жонка князя Глеба, сваяка Ігара, і нейкая невядомая княгіня Прадслава.

Згаданая Прадслава, бадай, і ёсць полацкая княгіня, якую часам успрымаюць як Прадславу-1. Хутчэй за ўсё

яна страціла мужа незадоўга да падпісання ў Царградзе мірнага дагавора. Летапісец жа па нейкай прычыне проста забыўся ўказаць яе паходжанне.

Пасля вяртання з Візантыі яна стала правіць у Полацку афіцыйна. Паколькі яшчэ пры жывым мужы карысталася вялікім аўтарытэтам, палачане і прапанавалі ёй прастол. Паўплывала на гэтае рашэнне, бадай, і тое, што яна не пакідала па-за сваёй увагай і палітычныя справы ў княстве. Таму, калі гаворка зайшла аб пераемніку, усе выказаліся на яе карысць. Гэта пры тым, што, несумненна, знайшлося нямала іншых прэтэндэнтаў. Аднак усе яны прайгралі ў параўнанні з ёю.

Адбылося гэта ў тым жа 944 годзе. Княгіня Прадслава працягвала падтрымліваць сувязі з жонкай кіеўскага князя Ігара, з якой і пазнаёмілася ў Царградзе. Праз год, калі драўляне ў час збору падаткаў забілі князя Ігара, пераемнікам стаў яго сын-малалетка Святаслаў. Па некаторых звестках, яму споўнілася ўсяго тры гады. Рэгентам пры ім стала княгіня Вольга.

З Прадславай яны зноў сустрэліся ўлетку 947 года, калі Вольга ажыццявіла паход на Пскоў. Яна пасяхова перамагла яцвягаў і печанегаў. Задаволеная поспехам, вярталася дамоў. Чарговае месца для начлегу выбрала, пераправіўшыся са сваімі воінамі праз раку Заходняя Дзвіна. Яно кінулася ў вочы тым, што тут можна было бяспечна начаваць. Раніцою уражанняў пабольшала. Акінуўшы позіркам мясцовасць, засталася яшчэ і вельмі задаволеная пабачаным. Маляўнічыя краявіды так вабілі да сябе, што ніколі не хацелася разлучацца з імі. Падумалася: а што, калі на гэтым месцы заклаці замак? На здзіўленне нечакана з’явілася і магчымая назва яго. Паблізу працякала рака Віцьба, то чаму яму не стаць Відбескам!

Не даць крыві праліцца

Адно выклікала сумненне. Навакольныя землі належалі Полацкаму княству. Каб заняцца ўзвядзеннем замка, патрэбен дазвол княгіні Прадславы. Самавольства можа дорага каштаваць. Чаго добрага, не абдызецца і без ваеннага сутыкнення. Яно Вользе было не патрэбна. Не сумнявалася, што такой думкі прытрымліваецца і Прадслава. Ды і разумела полацкая княгіня, што перамагчы войска, куды большае, чым у яе, наўрад ці ўдасца. Але больш на яе рашэнне даць згоду паўплывала іншае. Навошта марна праліваць кроў, калі ўсё можна вырашыць палюбоўна.

Каля ракі Віцьба Вольга пабудавала нават не адзін замак, а два. У Верхнім замку ўзвялі мураваную царкву Святога Міхала, у Ніжнім — царкву Звеставання. Так быў пакладзены пачатак цяперашняму гораду Віцебску. Новае паселішча Вользе настолькі спадабалася, што пражыла ў ім два гады.

Прыязныя адносіны паміж кіеўскай і полацкай княгінямі, відаць, працягваліся і пасля. Яны ў нечым былі ўжо як дзве сястры. Такая «роднасць» вымагала кантактаў. Хоць канкрэтных звестак, як кантактавалі яны, не захавалася. Аднак, уважліва прыгледзеўшыся да падзей, што адбываліся тады, можна не сумнявацца, што Вольга прыязджала ў Полацк, а Прадслава — да яе ў Віцебск.

А вось тое, што дакументальна пацверджана. У 957 годзе княгіня Вольга наведла Царград. Там яна прыняла хрысціянства і атрымала новае імя — Алена. Па вяртанні дамоў занялася прапагандай хрысціянскіх ідэй. Сваім княствам не абмежавалася. З гэтай мэтай прыязджала і ў Полацк. Агітавала і Прадславу пераходзіць у новую веру. Аднак полацкая княгіня не паддалася на ўгаворы. Па-ранейшаму прытрымлівалася той, прыхільнікамі якой з’яўляліся блізкія ёй людзі, заставалася язычніцай.

Вольга асабліва не перажывала. Спадзявалася, што гэта не апошняя іх сустрэча. Збіралася пры наступных сустрэчах пераканаць Прадславу ў неабходнасці прыняць хрысціянства. Ды больш яны так і не сустрэліся. Прадслава памерла. Калі дакладна, невядома.

Падказку можна знайсці ў Маскоўскім летапісным зводзе канца XV стагоддзя. Гэты літаратурны помнік сцвярджае, што ўсё адбылося «ў дні Святаслава Ігаравіча».

Князь жа Святаслаў, як вядома, адышоў у вечнасць у 972 годзе. Значыць, Прадслава памерла да 972 года. Пераемнікам яе на прастоле ў горадзе на Палаце стаў Рагвалод. Як вядома, гэта першы полацкі князь, які афіцыйна згадваецца ў летапісах. Атрымліваецца, што Прадслава-1 у беларускай даўніне як бы княгіня-міраж. Несумненна, і так можна да яе паставіцца. Толькі не трэба забываць важную выснову. У гісторыі, безумоўна, найперш значна тое, што было ў сапраўднасці. Толькі і тое, што магло быць, мае вялікую прыцягальную сілу. Лёс згаданай Прадславы — з такога шэрагу.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Кветка з літпалетка

«Дык сарві каханай ружу...»

Прыгажосць каралевы кветак — ружы — апявалі здаўна: яна сімвалізава- ла палымянае каханне і пакуты: надзвычайнае хараство, салодкі водар і вострыя шыпы... Паходжанне ружы звязваюць з найстаражытнейшай дзяр- жавай Персіяй: па-персідску ружа называецца «гюль», а сад ружаў — Гюлістан. Гэта яшчэ і даўняя назва Персіі, дзе якраз і пачалося вывядзенне гэтай раскош- най кветкі. Аб прыгажосці ружы пісаў Амар Хаям, твор пад назвай «Гюлістан» (ружовы сад) — вядомы шэдэўр Саадзі. Старажытныя персы казалі: «Калі ты прайшоў міма ружы, не шукай яе больш». Што яны мелі на ўвазе? Хуткаплын- насць жыцця кветкі? А можа, тое, што калі чалавек не заўважыў такую прыга- жосць, то ён безнадзейны?

У XVI стагоддзі заснавальнік імперыі Вялікіх Маголаў Бабур завёз ружу ў Ін- дыю, а жонка яго праўнука Нур Джаган вынайшла ружавы алей. Брахма, калі спрачаўся з Вішну аб харастве кветак, аддаў першынство ружы. Згодна падан- ню, найпрыгажэйшая жанчына Лакшмі нарадзілася з бутона ружы, утворанага са 108 буйных і 1008 дробных пялёсткаў. Ружа стала сімвалам Боскай таямніцы, якую яна ахоўвае вострымі шыпамі.

Паходжанне шыпоў ружы звязваюць з Купідонам: калі той нюхаў цудоўную кветку, яго ўджаліла пчала. Раззлаваны свавольнік стрэліў у ружу — і страла ператварылася ў шып. На Усходзе ружа лічылася свяшчэннай кветкай. Рымляне верылі, што ружа надзяляе сэрца муж- насцю. Таму ружавым вянкюм упрыгож- валі галаву пераможца, а шчыты аздаб- лялі выявай ружы. У дамах над сталом вешалі галінку ружы як сімвал таго, што сказанае пад ружай назаўсёды застаец- ца таямніцай, — адсюль выраз *Sub rosae dictum*: сказана пад ружай, то-бок пад вялікім сакрэтам.

Падчас узнікнення хрысціянства ружу называлі райскай кветкай і прысвя- чалі Багародзіцы. Па паданні, святы Дамінікій, каб дагадзіць Богу, разадраў сабе грудзі цярнямі, якія ператварыліся ў ружы. У хрысціянскай міфалогіі ружа ўвасабляе міласэрнасць, усёдараванне і Боскую любоў.

У нашым фальклоры ружа сімвалі- зуе жаночую долю, вобраз кветкі згад- ваецца ў шматлікіх песнях, дзе жанчына «выплаквае» наканавае:

Ой, сарву я з ружы кветку
Дый пушчу на воду:
— Плыві, плыві, з ружы кветка,
Аж да майго роду.
Плыла, плыла з ружы кветка,
Пачала круціцца.
Выйшла маці вады браці,
Пачала дзівіцца:
— Ой, чаго ж ты, з ружы кветка,
На вадзе завяла?
Ой, чаго ж ты, мая донька,
Така стара стала?
— Ой, завяла, не завяла,
На вадзе ляжала.
Ой, я з гора дыў з пячалі
Така стара стала.
Ўзяла маці тую кветку
Дый наклала ў хаце.
А як гляне, то ўспамяне
Аб сваім дзіцяці.

Ружа — адна з любімых кветак нашых паэтаў. У Беларускім дзяржаўным архі- ве літаратуры і мастацтва сярод папер Адама Гілярыя Гурыновіча (1869—1894), аднаго з найярчэйшых беларускіх бу- дзіцеляў, захоўваецца верш пад назвай «Ружы», напісаны на польскай мове. З вя- лікай верагоднасцю можна меркаваць, што верш належыць п'яру А. Гурынові- ча. Цікавы факт, што Ружа — імя адной з сябровак Адама Гурыновіча па перапіс- цы. Дзяўчына была ў яго закаханая (калі меркаваць па змесце лістоў). Па-белару- ску верш перастварыў Зміцер Кузменка:

Бегма, хлопча! Бегма, дружа!
Глян, там руж кусты.

Дык сарві каханай ружу,
Паспяшайся ты!

Наўздагад ляціш, пры людзях
Зрэзаць пахкі квет.
Ёсць уцеха — жонка будзе,
Кніць вакольны свет.

Хоць здалёку ружа вабіць,
Ды ў шыпах яна.
Пах салодкі хутка слабне,
Боль даецца ў знак.

Бо хто схопіць вобміг ружу —
Раніць пальцы ўсе.
Хто кахання прагне дужа —
Той атруту н'е.

Хоць каханне нам спрыяе,
Шчасце дорыць нам,
Але хто ім злоўжывае —
Хутка гіне сам.

І цяпер з крыніцаў страсці
Моладзь н'е набом.
А калі здароўе страціць,
Лёс ідзе на злом.

Зміцер Кузменка — аўтар твора «Зялё- ны мост», заснаванага на рэальных па- дзеях з жыцця А. Гурыновіча. Аповесць пачаець свет у перыядычным выданні.

Яркі незвычайны вобраз ружы ство- раны Святланай Явар (1968—2011) у вершы «Паратунак», дзе лучацца па- чуцці лірычнай гераіні, што прагне ўза- емнага кахання, і прыгажосць дзікай, вольнай кветкі:

...Няўзнак
Я чырвонаю ружай калючай
Паўз драгты твае вырасту так,
Што не будзе мне роўнай ніколі
Сярод красак бяскрайніх палёў.
І не знойдзе сабе той патолі,
Хто ў драгты мяне гэтыя ўплёў...

Часта ружа сустракаецца і ў творах Уладзіміра Караткевіча. Адзін з найяр- чэйшых вобразаў створаны ў паэме па народных матывах «Шыпына і ружа», у аснове якой легла паданне пра закахан- ную адна ў адну кветкі.

Згадвае У. Караткевіч каралеву кветак і ў паэме «Таруская віла», што была на- друкавана ў зборніку «Мая Іліяда»:

На спакойны і радасны дом над Акою
Нахіляюць зялёныя косы бярозы.
Ў буйным кветніку — ружы,
што снегам бялеюць,
Чырвануюць пралітай крывёй
і жаўцеюць, як здрада.

Ружы маняць, бо ў жніўні не падае снег,
А муры, зялёныя ад рэфлексаў
Сакавітай і чыстай садовай лістоты,
Як сярэдневяковы ізумруд

маўрытанскі,
Адштурхнуць, абясшкодзяць
вераломства і кроў.

Паэма была пачата ў жніўні 1967 года ў Тарусе, прыродна-архітэктурным за- паведніку ў Калужскай вобласці, дзе не- каторы час жыў і працаваў У. Караткевіч.

Гатункаў ружы вядомая вялікая коль- касць. Большасць тых, што радуюць вока ў нашы дні, выведзены ў выніку доўгай селекцыі шляхам гібрыдызацыі і адбору. Некаторыя з'яўляюцца фор- мамі дзікіх відаў. Селекцыя вядзецца ў тым ліку і ў кірунку паляпшэння во- дару і яго разнастайнасці. Прымяняецца ружа найперш у парфумернай прамы- словасці. Ёсць меркаванне, што водар ружы прадухіляе выбух гнева і здымае стомленасць. А яшчэ з пялёсткаў ружы вараць смачнае варэнне, папярэдне ад- рэзаўшы іх ніжнюю частку.

Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота Змітра КУЗМЕНКІ

зваротная сувязь

Спяваць будзе радыё звонка...

Канал «Культура» Беларускага ра- дыё запрашае слухачаў літаратур- на-мастацкай і пазнавальных праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у пра- екце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Праграма «Радыесерыял» гу- чыць раніцай і вечарам з панядзелка да пятніцы. Гэтым разам слухайце стар- онкі аповесці «Час, калі нас любілі» Таісы Бондар.

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Уільяма Со- мерсета Моэма «Тэатр». У «Радыебіб- ліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Пятра Васючэнка «Дванаццаць подзвігаў Геракла». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчын- ных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — чарговы выпуск сумеснага праекта канала «Культура» і Дзяржаўнага літа- ратурнага музея Янкі Купалы, пры- свечанага 110-годдзю выхаду зборніка песняра «Шляхам жыцця». У нядзе- лю слухайце вершы народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова ў выканан- ні Алена Вінярскага.

У перадачы «Радыетэатр плюс» (па- чатак эфіру ў 21.30) у выхадныя слухай- це спектаклі «Цыганы» паводле паэмы Аляксандра Пушкіна і «На ціхім возеры» паводле апавядання Юрыя Нагібіна.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў ме- жах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі слухайце

«Рыцар Квых і «жабіны вочкі» Наталлі Бучынскай. У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыетэатр» прагучаць дзве часткі спектакля «Малпачка» паводле Генадзя Аўласенкі, а таксама запісы мі- нулых гадоў «Мышка-Пісклюшка і Пар- сючок Чорнае вушка» і «Пчолка і шэр- шань». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурны- мі падзеямі, навінкамі беларускіх вы- давецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ра- дыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча прапануе сустрэ- чу з маладой паэтэсай Алёнай Папко. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

30 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Яра- слава Громава (1928), беларускага тэатральна- га рэжысёра, акцёра, пе- дагога.

31 ліпеня — 125 га- доў з дня нараджэння Сендэра Пале- еса (Аляксандра; 1898—1964), бела- рускага мастацтвазнаўца, публіцыста, гісторыка.

1 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэн- ня Міколы Грынчыка (Мікалая Міхай- лавіча; 1923—1999), беларускага літа- ратурнага крытыка, заслужанага дзея- ча навукі БССР.

3 жніўня — 75-годдзе адзначае Галіна Стасевіч (1948), беларуская мастачка дэ- каратыўна-прыкладнага мастацтва.

5 жніўня — 90 гадоў з дня нараджэн- ня Паўла Цомпеля (1933—1997), бела- рускага скульптара.

Каляндар падрыхтаваны
БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Воўла Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравы, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказы сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
27.07.2023 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 798

Друк Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 1601
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

